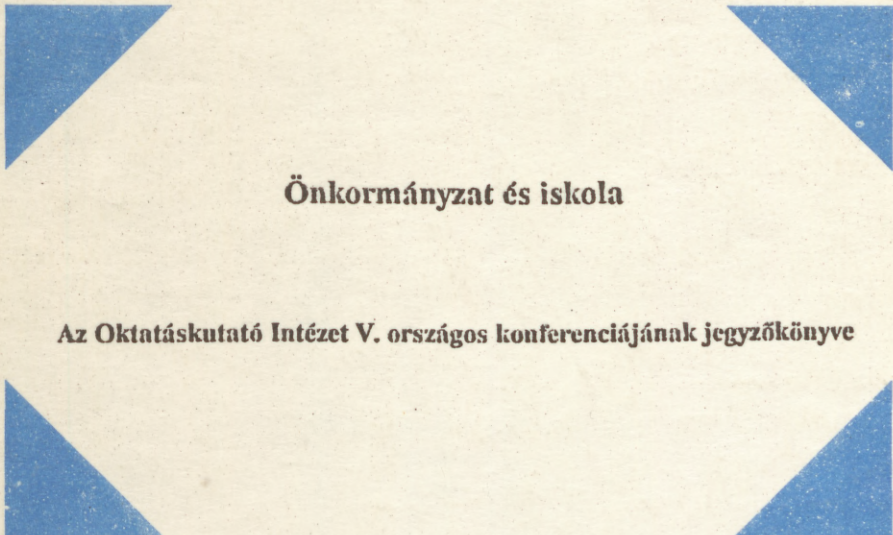

MC
111.820

Kutatás közben

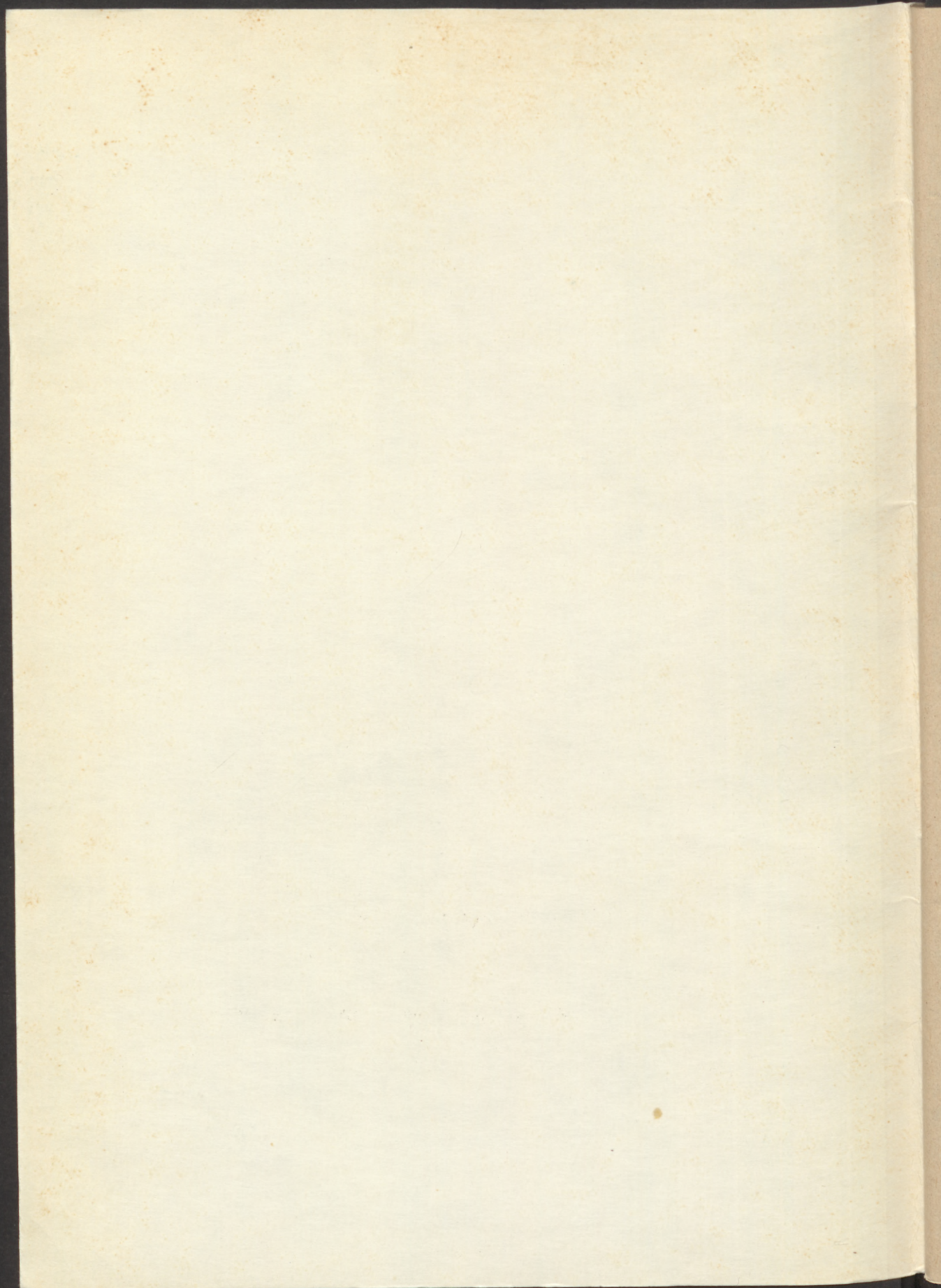
Oktatáskutató Intézet * Hungarian Institute for Educational Research

Research papers

Önkormányzat és iskola

Az Oktatáskutató Intézet V. országos konferenciájának jegyzőkönyve

ÖNKORMÁNYZAT ÉS ISKOLA

**Az Oktatókutató Intézet V. országos
konferenciájának jegyzőkönyve**

Szerkesztette:

Kozma Tamás

**Oktatókutató Intézet
Budapest
1991**

Kutatás közben 151
Az Oktatókutató Intézet sorozata

Sorozatszerkesztő
Junghaus Ibolya

MCM.820

1991

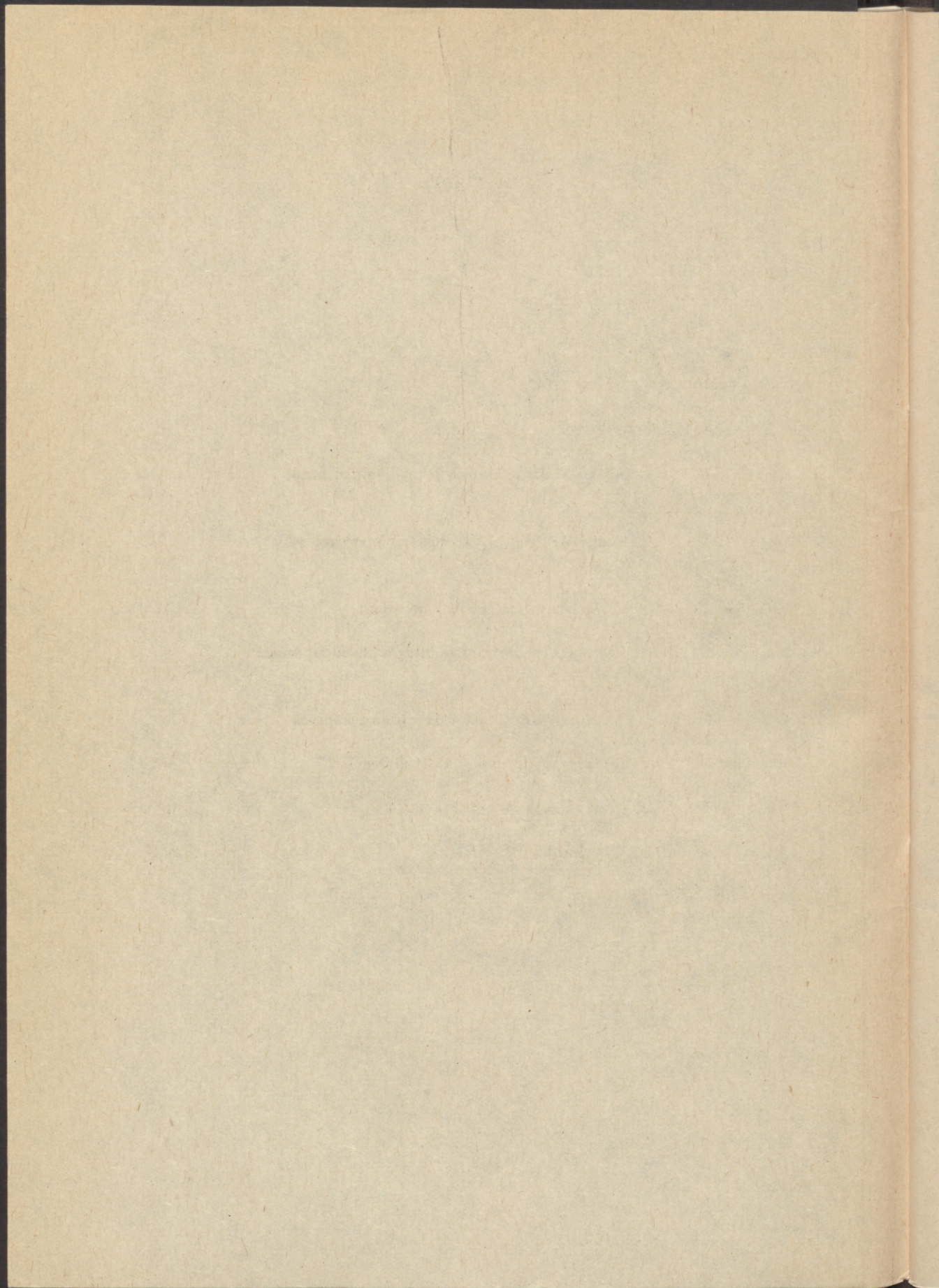
ISBN 963.404.2244

Oktatókutató Intézet
ISSN 0865-4409

Felelős kiadó: Kozma Tamás
Műszaki vezető: Orosz Józsefné
Műszaki szerkesztő: Híves Tamás
Terjedelem: 4,4 A/5 ív
Készült az Oktatókutató Intézet sokszorosítójában

Tartalom

Kozma Tamás: Megnyitó	5
Tóth Sándor: Hatalom, önkormányzat, oktatás	8
Lukács Péter: A központi oktatásirányítás és az önkormányzatok viszonya	15
Semjén András: A központi oktatásirányítás és az önkormányzatok viszonya: finanszírozási kérdések	20
Halász Gábor: Az önkormányzat és az iskola kapcsolata	24
Péteri Gábor: Az önkormányzatok és oktatási intézményeik viszonya: finanszírozási kérdések	26
Benedek András: Az önkormányzatok és a szakképzés irányítása	31
Sáska Géza: Önkormányzati irányítás a nagyvárosokban	36
Mester Sándor: Kisebb települések oktatásirányítása	40
A szekciók vezetőinek beszámolója	46
Kozma Tamás: Zárószó	51

Kozma Tamás: Megnyitó

Jó reggelt kívánok!

Szeretettel köszöntöm vendégeinket az Oktatókutató Intézet V. országos konferenciáján, amelyet az önkormányzatok kérdésének szentelünk. Az én nevem Kozma Tamás, és szíves engedelmelemmel én fogom megnyitni a konferenciát.

Ennek a konferenciának a középpontjába – nem véletlenül, hiszen az Oktatókutató Intézet rendezte – az iskolát állítjuk. Azt a kérdést tesszük föl, hogy kié ez az iskola, és kié legyen a következő hónapokban és a következő években ez az iskola. És amikor ezt mondom, hogy ez az iskola – ki-ki a sajátjára gondolhat. Mert nem elvontan az iskoláról beszélünk, hanem konkrétan arról az egy vagy néhány iskoláról, amelyet ki-ki itt képvisel, vagy amelynek a megfelelő önkormányzatából önök ide eljöttek.

Nem teóriákat szeretnék tehát itt elmondani, hanem a nagyon is mindennapi problémákat megosztani. Persze, egy kutatóintézet ezeknek a problémáknak a megoldásához csak támogatást tud nyújtani önöknek. Nem tud egyebet tenni, mint hogy fórumot teremtsen arra, hogy önök kicserélhessék egymással gondolataikat. Nem tudunk egyebet tenni, mint hogy megpróbáljuk valamiféle szervezeti keretbe foglalni azokat az elképzeléseket, törekvéseket, tapasztalatokat, megoldási formákat, amelyeket önök kikísérleteznek, amelyekkel önök szembenéznek, amelyek önöknek problémák. Azzal az ígérettel, hogy bizonyára mindenki tud a másik kollégájának valamit mondani, legalább egy olyan kérdést föltenni, ami mást elgondolkoztat.

* * *

Kié is az iskola? A szülő azt mondja, hogy az övé – legalábbis abban az értelemben, hogy a gyerek az övé, aki oda jár; és hogy jön hozzá bárki is, hogy azt a gyereket, azokat a gyerekeket olyasmire oktassa és nevelje, ami a szülő elképzelésével ellentétes? Épp elég hosszú időn keresztül történt ilyesmi, és a szülő joggal gondolhatja úgy, hogy nem kíván többet részt venni semmiféle olyan társadalmi szervezkedésben – legyen az iskola, ifjúsági mozgalom vagy bármi más –, ahol olyasmi történik a gyerekével, amit ő igazából nem szeretne. Minden szülő meg van tehát győződve, hogy valahol alapvetően övé az iskola, csak éppen kiveszik a kezéből.

Ez tehát a szülő. Persze, a tanár is azt mondja, hogy az övé az iskola. Kié másé lenne is? Hiszen nap mint nap oda megy dolgozni, ott tölt legalább heti húsz, de inkább annál sokkal több tanítási órát, gyakorlatilag ott tölti az életének a felét – ez az ő munkahelye. Különösen, hogyha valamiféle vezető beosztásban van, akkor jóval többet is ott tölt, mint amennyit az előbb mondtam, és úgy érzi, hogy bárki, aki beleszól abba a munkába, amit neki kell elvégezni, csak akadályozza azt, amit neki csinálnia kell. Valójában tehát az iskola a tanáré, és lehetőleg ne szóljanak bele abba, amit ő csinál, mert ő tudja jobban.

Nyilvánvaló tehát, hogy a szülő szeretné, ha ezt meg azt tanulná a gyerek, és a tanár, ugye, nyilván tanítja azt a gyereket – de hát a fizetését, azt végül is az önkor-

mányzat adja. A fűtés, a világítás számláját az önkormányzat fizeti ki, az önkormányzat javítja meg a kerítést, ha van rá pénze, építi fel a tornatermet, ha tudja, miből. Furcsa dolog volna, ha azt mondanánk, hogy az iskola nem az önkormányzaté – azé az önkormányzaté, amely a nehezen összeszedett filléreit most nem útépitésre, nem az ivóvíz tisztításra, nem buszra és sok minden egyébre költi, ami nagyon kellene. Hanem azt mondja mindenkinek, aki igényekkel lép föl, hogy hátrább az agarakkal. Ezeket a filléreket-forintokat az iskolára fogjuk költeni, mert az iskola akkor is fontosabb, hogyha pillanatnyilag nem látjuk hasznát, hosszú távon az a fontos, hogy mennyire iskolázott emberek élnek itt a környékünkön. Tehát igazából az iskola az önkormányzaté.

Illetőleg, mivel az önkormányzat az iskolára költött forintjait valójában nem maga gazdálkodik ki, hanem megkapja központi támogatásként a nagy részét, ráébredhet valaki az önkormányzattól, hogy bármiként is dönt az iskolák fölött, ha nincsen hozzá pénze a „központtól”, akkor az az iskola igazából nincsen a kezében. Ezért semmi csoda nincsen abban, ha a pénzügyi kormányzat, a kultusztárca vagy az állam bármelyik másik megtestesítője azt mondja, hogy az iskola hozzá tartozik. Hiszen ha valaki megnézi az állami költségvetést – a Magyar Közlönyben most először lehet megtekinteni hosszú évek után nyilvánosan –, láthatja, hogy az oktatás ott szerepel, akár mint központi tervezett összeg, akár mint célfeladat, akár pedig mint az önkormányzatoknak adott támogatás a központi „nagy kalapból” – az a pénz, amivel az állam, Magyarország, a Magyar Köztársaság a közoktatást fenntartja. Fantáziálhat tehát bárki bármiképpen, az iskola mégis csak azé, aki fizeti. Aki pedig fizeti, az a pénzügyi és a kultusztárca. Övék tehát az iskola.

Vajon igaz-e ez? Azt hiszem, a teljes igazság az, hogy az iskola – éppen azért, hogy ez a négy, nagyon fontos véleményt kifejező, érdekeiket megtestesítő csoport veszi körül – mintegy „mágneses térben” lebeg. A különlegesség, hogy „lebeg”, egyszerűen abból származik, hogy a mágneses pólusok egyforma erősséggel vonzzák. Alighanem a valósághoz akkor járunk legközelebb, ha azokat a bizonyos iskolákat, amelyekre most gondolni tetszenek, úgy képzeljük el, mint amely lavíroznak e között a négy, nagyon fontos csoport között.

Igyekeznek engedni a szülők követelésének, és bevezetni egy új idegennyelv-órát. Természetesen elébe mennek az önkormányzatoknak: például fölveszik azokat, akiket az önkormányzatok javasolnak (ha már nem tudnak előre kitérni). Természetesen igyekeznek mennél több kísérletet vagy egyéb tudományos vagy fejlesztő munkát a tanári szabadság jegyében megszerezni – hiszen a tanár akkor érzi jól magát az iskolában, hogy ha azt csinálhatja, amihez igazán ért és amit szeret csinálni. És természetesen csak akkor él az iskola, hogy ha a központi kormányzattól megkapja azokat az összegeket, amelyeket meg kell kapnia. Az iskola tehát akkor működik Magyarországon igazán, ha józanul és ésszerűen sikerül lavíroznia azok között az erők között, amelyek mindegyike úgy gondolja, hogy igazából az övé az iskola, csak éppen a másik kiharap belőle egy darabot. Mert nagy baj történe, ha netán valaki „elengedné” az iskolát. Ekkor ugyanis a másik csoport a hatalmába kerítené.

Sok rossz példáját látjuk ennek. Látjuk például, hogy milyen, amikor egy-egy iskolára erőszakos szülők telepednek rá, és dirigálni próbálnak az iskolának, olyan feszültségeket idézve elő, amelyek akadályozzák a munkát. Látjuk – de különösen

láttuk az elmúlt esztendőkből – , mit jelentett az, ha a szülők beosztásukkal, állami és pártfunkciójukkal fenyegetőzve, tudtak és akartak nyomást gyakorolni az iskolára. Baj tehát, ha az iskola a szülők befolyása alá kerül.

Persze baj az is, ha az iskola tanári befolyás alá kerül egyoldalúan. Különösen, ha a tanárok úgy gondolják, hogy az a program az egyedül igazi, amit ők alakítanak ki; és nem veszik tekintetbe, hogy az iskola tulajdonképpen a szülőket is, az önkormányzatot is, sőt valamiféleképpen az állam egészét megtestesíti. Ha tehát olyan programokat kényszerítenek az iskolára, amelyekben már nem szívesen vesz részt a szülő és a diák, és amelyekről úgy gondolja a szakma is, hogy nem előremutató. Ez azt jelenti, hogy a tanárok önkénye érvényesül az iskolában, és ha a tanárok önkénye érvényesül, az a pont olyan rossz önkény, mintha bármelyik más önkény érvényesül az iskolában. Talán csak kevésbé védhető ki, mert hiszen a tanár, ha becsukja maga után az osztály ajtót, igazából egyedüli úr.

Mindnyájan tudunk tehát rossz példákat a tanári önkényre. Persze, rossz példákat az önkormányzati önkényre is tudunk, vagy ha talán most még nem tudunk az önkormányzati önkényre, elég könnyű visszacsavarni az emlékezetünket, hogy milyen volt az, amikor a tanács dirigált. Ezért tehát veszedelmes dolog volna, ha az önkormányzat jelentené ki, hogy számára az iskolánál most pillanatnyilag fontosabb akár a szemetes, akár a rendőr, akár a faültetés, akár a paradicsomszedés, akár bármilyen más tevékenység. Hiszen ez azt jelenti, hogy az iskolának az igazi küldetése sérül.

No de nem is kell folytatnom. Hiszen amit most mondanék, az teljesen nyilvánvaló. Hogy milyen egy állami bürokrácia, amely felülről lefelé rátelepszik az egész oktatásügyre, arról vannak tapasztalataink, még ha ez a bürokrácia a nyolcvanas évek utolsó esztendeiben már sokkal rugalmasabb volt, sokkal elfogadhatóbb volt. Bürokrácia volt ez a javából, amely arra törekedett, hogy az iskola, az iskolában tanítandó tárgyak, az ott használt módszerek, a beiskolázások, a felvételi keretszámok minden részletét meghatározza, és ezáltal kézben tartsa az iskolát.

* * *

Kié legyen az iskola? – kérdezzük mi most, és meghívjuk önöket, hogy ezt a mai napot töltsék velünk.

Az intézet hagyományaihoz nemcsak a konferenciái tartoznak hozzá, hanem azok a fórumok is, amelyeket havonta, kéthavonta rendezünk, és ahova az intézet a munkatársait meghívja, hogy egy-egy intézeti vagy oktatáspolitikai kérdésen együtt medítáljanak. Tessék fölfogni ezt a mai napot úgy, mint egy kibővített oktatáskutató intézeti fórumot. Tekintsék önök magukat egy napra legalább úgy, mint az intézet munkatársai: tessenek részt venni és gondolkodni velünk együtt.

Senki ne várja tőlünk, hogy megoldásokkal fogunk előhozakodni. Ha önök hallgatják a most következő beszélgetéseket és vitákat, ezek valójában nem többek, mint a tudományos kutatók egymással folytatott vitái: vagy olyan más kutatókkal folytatott eszmecsere, akik vagy itt vannak a pódiumon, vagy önök között, a nézők között, a hallgatók között.

A délelőtt tulajdonképpen így is telnék el. Rövid előadások és hozzászólások egymás utánjában felvonultatnánk – ahogy általában szoktuk az Oktatáskutató In-

tézet fórumain – , hogy hogyan gondolkodunk (nem egyformán, hozzáteszem) ezekről a kérdésekről. A délutánt is töltsék velünk. Annál is inkább, mert a délután szolgálja igazán arra, hogy elmondják, hogy önök hogyan gondolkodnak arról, kié az iskola. És hogy hogyan lehet megvalósítani az iskolának ezt a „lebegését” és sokoldalú kötődését.

Persze, hétszáz ember, aki most jelen van, egyetlen teremben nem fog tudni együttműködni. Szekciókat rendezünk tehát és ezekre hívjuk meg önöket. Egy-egy délelőtti előadó vezeti majd a délutáni szekciót. Így mindenkinek az érzése szerint, mondanivalója szerint adódik alkalom arra, hogy kicseréljük nézeteinket. Ha megengedik, én volnék az, aki egyrészt végighallgatja az előadásokat, másrészt végigjárja a szekciókat, és végül, ahogy ezt mi szoktuk csinálni az intézetben, összegezni azt, ami elhangzott.

Megpróbálok majd önök helyett, önökkel együtt valamiféle válasszal előhozakodni, hogy hogyan lehet megtartani az iskolát egy olyan fajta függőségi rendszerben, amely függőségi rendszer több szálon – a lehető legtöbb szálon – köti az iskolát a társadalom különböző csoportjaihoz. Éppen azért teszi szabaddá az iskolát, hogy minden társadalmi csoportnak megengedi az iskolába való behatolást, és minden csoportnak a hatalmi erőfeszítéseit a másik csoport segítségével korlátozza. Megosztja tehát, demokratikus módon, a hatalmat.

A délelőtt első felében, emellett a kis expozé mellett, amellyel én most itt szolgáltam önöknek, a Belügyminisztérium képviselőjét fogjuk meghallgatni. Hiszen ha az iskoláról gondolkodunk, erről a sok ágú kötődésről, most elsősorban akkor érdemes gondolkodni, ha az önkormányzatokkal foglalkozunk. Most tehát előadást fogunk hallani arról, hogy a Belügyminisztérium munkatársai hogyan gondolkodnak az önkormányzatokról. Folytatni fogjuk az egyes nyomást gyakorló csoportok problémáival, a finanszírozással, az irányítással, hogy teljes képet kapjunk.

A mai intézeti fórumot, az Oktatáskutató Intézet V. országos konferenciáját megnyitom.

Felkérem Tóth Sándort, hogy tartsa meg előadását.

Tóth Sándor: Hatalom, önkormányzat, oktatás

Tisztelettel köszöntöm önöket. Először is szeretném megköszönni a szervezőknek, hogy lehetőséget biztosítottak a Belügyminisztériumnak, illetve az én személyemnek, hogy önökkel, ha így első menetben ne is véleményt cseréljek, hanem inkább elmondjak néhány gondolatot, de én remélem, hogy a délutáni szekcióülésekben lehetőség nyílik arra, hogy néhány kérdést személyesen is megbeszéljünk. Ez az előadásidő, amit itt a szervezők biztosítottak, arra nem alkalmas, hogy egy részletes, beható képet adjak az önkormányzat és az iskola kapcsolatrendszeréről. Engedjék meg, hogy a teljesség igénye nélkül, ebben a 20-25 percében néhány alapvető kérdést villantsak fel, ami esetleg a délutáni szekcióüléseken majd részletesen kifejtethető.

Három kérdéskörrel beszélnek: az első, néhány gondolatban az önkormányzati törvény, illetve az önkormányzatiság alapelvei, alapintézményei kérdésköréről, a második részben az önkormányzati törvényhez kapcsolódó jogszabályokról, és végül a harmadik részben beszélnek arról a mindannyiunkat érintő kérdésről, amely a szakmai önkormányzatiság illetve a területi önkormányzatiság – illetve, ahogy az önkormányzati törvény nevezi a helyi önkormányzatok kapcsolatrendszerét, az iskola és az önkormányzat tekintetében érinti.

Először engedjék meg, hogy az első részben néhány gondolattal az önkormányzati törvény alapelveiről beszéljek. Az önkormányzati törvény a múlt év őszén került kiadásra. Ez a jogszabály tulajdonképpen nem vállalkozott arra, hogy a tanácsfinanszírozás valamiféle reformját végezze el, hanem egy új logikára, egy új szisztémára épülő képviselői igazgatási rendszer kialakítását tűzte célul. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a tanácsrendszernek csak negatív hatásai lettek volna, nagyon sok pozitív hatása volt a tanácsrendszernek, önkormányzatiság felé mutató jelek voltak, de nem ez volt a fő, inkább a hatósági, államigazgatási, tehát a központi akaratnak a helyi érvényesítése. Valahol úgy lehet a tanács és az önkormányzat között a különbséget legelősebben megvonni, hogy a tanács elsősorban egy hierarchikus szervezetrendszerben a helyi szinten valósította meg a központi akaratot, az önkormányzati rendszer pedig, miután az önkormányzati jogok a települések illetve a területek lakosságát illetik meg, az alulról induló szándékok kifejezésére szerveződik, amellett, hogy természetesen a központi államakarat végrehajtásában is néhány kérdésben természetesen hasonló feladatokat végez.

Az önkormányzati törvény három alapelve épül: az első az önállósághoz való jog, a második az önálló, demokratikus hatalomgyakorlás joga, és a harmadik, amely garanciarendszert jelent az önkormányzatisághoz, az önkormányzati jogok bíróság előtti megtámadhatósága illetve védelme. Itt elsősorban a közigazgatási bíróságra, alkotmánybíróságra gondolok, de az önkormányzati törvényhez kapcsolódóan elkészült köztársasági megbízottak jogállásáról szóló törvény is, a törvényességi ellenőrzés kapcsán, a köztársasági megbízotthoz is épít be olyan garanciákat, amelyek lehetővé teszik azt, hogy az önkormányzatok ezzel a nagy szabadsággal, ami a tevékenységükben érvényesül, végül is ne sértsenek jogszabályokat, és a törvényességet illetve a törvényes rendet biztosítani lehessen. Az önkormányzati törvény nem egy szikraként pattant ki, hanem egy hosszabb kutatási folyamat előzte meg, ennek ellenére, a gyors törvénné válásának természetesen negatív hatásai is vannak; nem szerencsés az, hogy ha egy törvény évek kutatási munkájának koncepciójára és annak vitájára épül, és ugyanakkor néhány hónap alatt lesz belőle jogszabály, de itt olyan társadalmi igény és feszültség keletkezett volna ennek a hiányából, hogy ezt mindenképpen fel kellett vállalni, hiszen az elmúlt év mindannyiunk életében fordulópontot jelentő év volt, hiszen rendszerváltás történt Magyarországon, amihez kapcsolódva, a helyi önkormányzatoknak a választását őszre tűzte ki a kormány, tehát egy nagyon behatárolt időintervallumban kellett ezeket a feladatokat elvégezni. Természetesen az önkormányzati törvény, az csak az első lépése az önkormányzati rendszer kialakulásának. Nem lehet azt gondolni, hogy '90. szeptember 30-tól Magyarországon önkormányzati rendszer van. Nem egy jogszabályhoz kapcsolódik az önkormányzati rendszernek a kialakulása: egyrészt nagyon sok kapcsolódó jogszabálynak kell megszületni – illetve egy része már megszületett –, másrészt a

helyi társadalmak gyakorlatának úgy kell kialakulnia, hogy végül is az önkormányzatiság kialakuljon. Ami a kapcsolódó törvényeket illeti, néhány dolog alapvetően érinti például az oktatási kérdéseket. Az első az, hogy az önkormányzati törvény a kötelező feladatok meghatározásával, bízta meg az önkormányzatokat, kötelező feladatok ellátásával. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az önkormányzat fakultatív feladatokat nem vállalhat. A kötelező feladatok azok, amelyekhez megítélésük szerint a tanácsrendszernek a pénzügyi lehetőségei hozzáilleszthetők voltak, ezért nem lett volna szerencsés olyan pluszfeladatokkal megbízni az önkormányzatokat, illetve kötelezni, amelyeknek elvégzésére nem volt a fedezet biztosítva. Ezt szolgálja a jogszabálynak az a fontos kitétele, hogy amennyiben pluszfeladatokkal bízza meg az Országgyűlés az önkormányzatokat, akkor ehhez az anyagi feltételeket is biztosítani szükséges. Ez jelentette tulajdonképpen a költségvetési törvény. Az önkormányzati rendszernek az egyik fontos problémája az, hogy az országnak egy nagyon nehéz gazdasági helyzetében alakul ki, nagyon nagy várakozások előzik meg az önkormányzatok működését. Itt önk is bizonyára sokszor láthatják az írott és a képi sajtóban, hogy az önkormányzatokkal nagyon kritikusan bánnak, például most a Hét-ben legutóbb, az ügyintézési határidő rövidülésével próbálták keresni az önkormányzatiságnak a fejlettebb voltát a tanácsrendszerhez viszonyítva. Én azt hiszem, hogy ez egy túlzott és megalapozatlan igény, időt kell adni az önkormányzatoknak ahhoz, hogy saját szervezetüket, saját helyi viszonyaikat kialakítsák, és természetesen ez a kapcsolódó jogszabályok alapján történhet.

Az önkormányzat ugyan nagyon fontos feladatként kell hogy kezelje a közoktatási feladatokat, de a kommunális feladatok is legalább ilyen fontosak, és adott esetben a lakosság legalább annyira nem tolerálja azt, hogy ha az önkormányzat nem foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Tehát én úgy fogalmaznék, hogy az önkormányzati törvény egy települési felelősséget illetve területi felelősséget fogalmazott meg, ami abban is tükröződik, hogy az önkormányzati jogok a lakosságot illetik meg, és a választott képviselők útján gyakorolják ezt a képviselő testületek, de ez egy számonkérhető és ugyanakkor nagyon közvetlenül megfogalmazódó igény.

Sajátos még az is, hogy miközben az önkormányzati rendszernek a kialakulása történik, eközben az a rendszer, amelyről most beszélünk, a közoktatási rendszer is egy alapvető strukturális átalakuláson megy át. Ezt már az oktatási törvény módosulása is mutatta, és az új oktatási illetve közoktatási törvénynek az elképzelései is azt mutatják, hogy ez a rendszer sem egy változatlansággal kapcsolódik az önkormányzatisághoz. Ez önmagában is bonyolítja a helyzetet.

Természetesen együtt jár azzal a reális igénnyel, mely az önkormányzatok felé is megfogalmazódik, hogy az iskoláknak, illetve az intézményeknek – hiszen itt nem csak az iskolákról van szó – a település lakosságával egy nyitottabb, egy előbb kapcsolatot kell kialakítaniuk. A település lakossága megfogalmazhat igényeket, illetve az önkormányzati képviselő testület, az iskola, mint intézmény felé, olyan helyi igényeket, amelyek ott esetleg szükségesek. Gondolok itt pl. a nyelvtanulásra. Az önkormányzat feladata az, hogy biztosítsa az iskola működéséhez szükséges feltételeket, ha többletfeladattal bízza meg, akkor biztosítsa ehhez a szükséges forrásokat, és a működésnek nem csupán az anyagi, technikai, hanem a személyi feltételeit is biztosítani kell. Komplex feladatsorról van szó, amikor arról beszélünk, hogy az önkormányzat a közoktatási szolgáltatások biztosításával kötelezett.

Az önkormányzati törvény csak az alapfokú oktatásról beszél, ez jórészt azokból az anyagi megfontolásokból fakadt, amiről beszéltem, de ehhez kapcsolódóan, az önkormányzati törvényhez kapcsolódóan hamarosan egy újabb törvény fog megjelenni, az úgynevezett hatásköri törvény. Ezt csak így, gyűjtőnéven nevezném. Tulajdonképpen egy egyedülálló kísérletről van szó, illetve egyedülálló vállalkozásról, amely megpróbálja az önkormányzatoknak, ágazati bontásban a feladatait és hatásköreit összeszedni, ami igazából nem csak kezelhetőségi szempontból, hanem a kiszámítható működés szempontjából is rendkívül fontos hiszen az önkormányzatok dolgozóinak, tisztségviselőinek, a régi tanácsrendszerre visszautalva, soha nem volt egy egységes kódexe, egy egységes jogszabálya, amiből tudott dolgozni. Mindig ágazati törvényeket, ágazati jogszabályokat, közlönyt együtt vizsgálva lehetett kidolgozni. Bonyolult volt a szakemberek számára is, és most, mikor az önkormányzatisággal sokan kerülnek be, közel az önkormányzati feladatokhoz, anélkül, hogy komolyabb előtapasztalattal illetve szakértelemmel rendelkezzenek rendkívül fontos, hogy ezek összegyűjtve legyenek. A feladat nehézségére csak egyetlen félmondatot engedjenek meg, körülbelül 1500 jogszabálynak az összedolgozásáról van szó, és itt csak a fajsúlyosabb jogszabályokat említem, nemcsak azért komplikált feladat ez, mert sok ágazatnak, sokféle feladatait kell összehozni, hanem nagyon sokfajta jogszabálynak az összedolgozása is szükséges.

Az, hogy kié az iskola, erre most nem igazán szívesen adnék választ, hiszen az iskolához kapcsolódóan, sajnos a tulajdonjogi kérdések is bonyolultan vetődnek fel, így mindenképpen indokolt az önkormányzati tulajdon rendezése. Ez szükséges ahhoz, hogy az önkormányzat valóban tudja, hogy mi fölött rendelkezik és milyen mértékben, ezért szükség van az önkormányzati tulajdon tárgyainak tulajdonba adásáról szóló törvény elkészítésére. Itt az az alapelv hogy, ami a hatásköri törvénnyel is összefüggésben van, annak a szervezetnek a tulajdonában legyen az intézmény, amely a feladatot ellátja, hiszen nagyon sok komplikációhoz vezetne, hogy más a kötelezett a feladat ellátására és más a tulajdonos. Ebben az esetben bonyolult bérleti szerződések és egyebek merülhetnek fel, tehát tisztázni kell mindenképpen ezeket a dolgokat, és csak azért említem ezt a tulajdonjogi kérdést, hogy az önkormányzati törvény tulajdonképpen elindított egy lavinát, amely szükségessé teszi azt, hogy különböző jogszabályokat igazítsunk. Ezért kell türelem az önkormányzatiság kialakulásához, hiszen az önkormányzati törvénnyel egyidejűleg nem adottak még mindazon kapcsolódó jogszabályok, amelyek a működtetéséhez szükségesek, mert gondoljunk arra, hogy egy sor jogszabályt ugyan megalkotott a parlament, de nagyon sok jogszabály áll még előtte, amelyek szükségesek az önkormányzatiság kiteljesítéséhez.

Az önkormányzati törvényhez kapcsolódó törvényeknél, a hatásköri törvényről engedjenek meg még egy gondolatot: a középfokú oktatást illetve az óvodai ellátást tervezi a törvénytervezet kötelező feladatként az önkormányzatokhoz telepíteni. Itt a középfokú oktatás tekintetében vannak problémák, arra vonatkozóan – ezek egy része megyei, egy része települési intézmény volt –, hogy ezek hova kerüljenek. Az az alapelv jutott végül is kifejezésre, hogy amennyiben a település nem vállalja ezeknek a működtetését, és hogy a közoktatás az egész ország területén végül is egy lefedett szolgáltatás legyen, akkor a megye illetve a főváros legyen köteles ennek a végrehajtására, ami nem egy túlságosan egyszerű megoldás, de mindenképpen egy

praktikus megoldást jelent a közoktatási rendszer működésének biztosításához, hiszen az önkormányzatnak – és erre hívnám föl az önök figyelmét –, az önkormányzatiságnak és az önkormányzatnak és az iskolának sok érdekazonossága van. Az egyik érdekazonosság az, hogy a település lakossága felé közvetítenie kell ezeket a közszolgáltatásokat. Az önkormányzatnak is az az érdeke, hogy egy minél magasabb színvonalú, minél önállóbb, minél fejlettebb intézményi rendszer működjön, hiszen a lakosság végül is ezt várja tőlük és ezért hozta létre, ezért választotta, ezért bízta meg őket. Ezért furesállom az olyan kijelentéseket, amelyek úgy beszélnek az önkormányzatokról – választópolgárokról beszélek –, mintha semmi közük nem lenne hozzájuk. Hiszen végül is mi választottuk őket, és ha nem ment el valaki választani, akkor is választott: másokra bízta a választás jogát. Ne vélekedjünk úgy az önkormányzatokról, mintha négy évenként egyszer egy cédulát kellene csak bedobni, és egyébként semmi közünk nem lenne ehhez a szervezethez, hiszen nélkülünk, illetve a lakosság segítsége nélkül, a jelenlegi bonyolult jogi, gazdasági helyzetben azt hiszem, nehezen tud megfelelni azoknak az elvárásoknak, amelyek vele szemben megfogalmazódnak. Emellett ami fontos kérdés, az úgynevezett közoktatási törvénynek a kialakulása, mert az iskola és az önkormányzat kapcsolatrendszerét nem csupán az önkormányzati törvény, hanem ez az alapvetően fontos ágazati szabály is érinteni fogja, amely meghatározza a szakmai követelményeket, megfogalmazza ezeknek ellenőrzési rendszerét, mert mint említettem, az önkormányzatnak egyfajta fenntartó – még ha nem is mindig csak az ablak kicserélésére szorítkozó, fenntartói feladata van, de lényegében az a feladata, hogy biztosítsa a működéshez szükséges feltételeket. Tehát nem közömbös az önkormányzat és az iskola kapcsolatrendszerében az, hogy ez a közoktatás-irányítási rendszer illetve közoktatási rendszer hogy fog alakulni, és hogy kerül szabályozásra, már csak azért sem, mert nagyon sokszor fogalmazódik meg az, hogy milyen elvárásokkal élnek az önkormányzatok felé. Én azt szeretném hangsúlyozni, hogy az önkormányzati törvény azt is eredményezi, hogy nem csupán az önkormányzatnak kell egy másfajta magatartást, partneri kapcsolatot kialakítani az intézményeivel, hanem az intézményektől is egy, más típusú magatartást igényel. Sokkal inkább az együttműködő készségükre apellálnék, és ahogy említettem, az érdekazonosságok keresésére, mert ezek végül is oldhatják azokat az érdekösszeütközéseket, amely önkormányzat és iskola együttműködésében végülis lehetséges.

Végül engedjék meg, hogy néhány gondolatban hadd szóljak arról a kérdéskör-ről, amely a sajtóban is és a közoktatási törvény, szabályozása kapcsán is felmerült, ez az úgynevezett iskolaszéki illetve szakmai önkormányzatiság kérdése. Az az érzésem, hogy nem teljesen tisztázott, hogy iskolaszék alatt mit értünk. Én csak azt tudom elmondani, hogy adott esetben én mit gondolok erről, és hogy milyen megoldási lehetőségeket tudok elképzelni ezzel kapcsolatban. Nem az elnevezéshez ragaszkodnék, de ha már az elnevezés ennyire bekerült a sajtóba illetve a köztudatba, akkor azt kellene tisztázni, hogy a '47 előtt létező iskolaszéki szervezeteket értjük-e azon, hogy ma szükségesek, ami több szempontból is zavaró, hiszen szét kell választani a területi önkormányzatiságot a szakmai önkormányzatiságtól.

Az iskolaszékek '47 előtt, egy területi típusú önkormányzatiság volt, a szakmai önkormányzatisággal ötvözve, végül is közhatalmi jogosítványokkal rendelkeztek, amelyek úgy érzem, hogy az oktatási törvénnyel elkezdett folyamat kapcsán, ma sem

a közoktatási rendszerben, sem az önkormányzati rendszerben nem igazán alkalmazhatók. Nem csupán arról van szó, hogy az önkormányzati törvény nem teszi lehetővé az intézményvezető kinevezését, jogkörének az átruházását, illetve az intézmény-alapítás jogkörének átruházását, nem egyszerűen ezekről a kérdésekről van szó, vagy a költségvetés megállapításáról, hanem arról van szó, hogy ez a közoktatási struktúra, amely jelen pillanatban egy differenciálódás felé halad, egy sokszínűség felé halad, feltételezi az intézményi autonómiát, és az a gondolatsor – véleményem szerint – amely azt mondja, hogy az iskolaszék bevezetése, az egyenlő az intézményi önállósággal, illetve a közoktatási feladatok kiteljesítésével, akkor ezt nehezen tudom elfogadni, ha a '47 előtti iskolaszéki modellre gondolok, akkor sem a mostani önkormányzati rendszer és közoktatási rendszer nem azonos a '47 előttivel, sem azok a viszonyok, amelyek ehhez kapcsolódnak. De természetesen nem az elnevezés a lényeg, és itt említettem már azt, hogy az iskola felé megfogalmazódnak nyitási igények, a település társadalmi felé való kitekintés és szervezettebb kapcsolat, amely elvezet egyfajta konszenzushoz, az önkormányzat és az iskola, illetve a szülők és a szolgáltatást igénybe vevők között, de lényegében itt a település lakosságáról van szó ebben a viszonyrendszerben.

Én azt hiszem, hogy akkor tisztázzuk a dolgokat leginkább, ha szétválasztjuk az iskolaszékhez kapcsolódó elvárásokat, az iskolaszéki szervezettől. Az egyik a szakmai önkormányzatiság felé vivő jelenségek, mert az iskolabizottságok, iskolatanácsok célozták meg ezt a fajta, intézményi szintű és hangsúlyozni szeretném, hogy intézmény szintű szakmai önkormányzatiságot, amely lehetőséget teremt arra, hogy a lakosság bevonásával illetve az önkormányzati képviselők bevonásával szélesedjen az a kör, amely az intézmény életét ismeri, anélkül, hogy az intézményi autonómiát illetve az igazgató egyszemélyi vezetői kötelezettségét és felelősségét, illetve az ehhez kapcsolódó jogszabályokat érintenék.

A másik megoldási lehetőség: az önkormányzati törvény nem teszi kötelezővé az oktatási bizottság létrehozását. Ezt nagyon sokszor a szemünkre vetették a törvény kapcsán. Érdekes, hogy az önkormányzati törvény, egy keret jellegű szabályozás – ezzel mindenki egyetértett, de hogy részletkérdésekre került sor, mindenki igyekezett részletes szabályokat beprésmelni ebbe a jogszabályba. Mi abból a logikából indultunk ki: Magyarország településszerkezete rendkívül differenciált, elsősorban kistépelésekből álló településszerkezet, ahol egy kisebb létszámú önkormányzati képviselő testület nem biztos, hogy szükségessé teszi azt, hogy külön bizottságai legyenek, hiszen csak egyet: a pénzügyi bizottság létrehozását írtuk elő – illetve írta elő a törvény. Ez, én azt hiszem, hogy azzal is magyarázható, hogy az oktatási bizottságnak a létrejötte, a tartalma, szervezete, mindig a helyi igények kapcsán teljesebb lehet ki, illetve attól függ minden megoldási lehetőség, hogy adott településen milyen igények fogalmazódnak meg. Az önkormányzati oktatási bizottsági formula és a szakmai önkormányzatiság felé vivő iskolatanács, iskolabizottság, egyfajta továbbfejlesztése, mind a kettő, akár együtt, akár külön-külön járható út arra, hogy az iskola és az önkormányzat, illetve az iskola és a lakosság viszonyrendszerét szélesítse, és nem feltétlenül szükséges itt egy négy-öt hónapja lévő önkormányzati rendszernek a módosíthatásába belemenni, hiszen az önkormányzatiságnak az egyik alapelve az, hogy az önkormányzat a címzettje állami feladatoknak. Így most egy elkülönített szervezetet bízunk meg közhatalmi jogosítványokkal, kinevezési jogkörrel, költség-

vetéssel stb. Tehát itt fölmerül annak a kérdése, hogy vajon vállalhatja-e az önkormányzat az oktatási szolgáltatásokért a felelősséget, hiszen ő a címzettje és a költségvetési törvény ez alapján készült el, ennek a feladatsornak. Tehát nem egyszerűen egy technikai megoldásról van szó, hogy az önkormányzati törvény egy részét át kell alakítani vagy hatályon kívül kell helyezni, hanem az önkormányzatiság alapkérdéseit támasztja, vagy alapkérdéseit vonja kétségbe a '47 előtti iskolaszéki szervezet. Nekem az az álláspontom, hogy nem az elnevezés, hanem mindig a tartalom és a szervezet az, ami meghatározza azt, hogy végül is milyen szervezetekről van szó. A probléma az, hogy nem egyértelműen tisztázottak azok az elvárások, amelyek e felé a szervezet felé megfogalmazódnak. Én nagyon remélem, hogy a közeljövőben az oktatási törvény szabályozási koncepciójának ismerete után illetve annak szakmai vitája kapcsán, tisztázódnak azok a kérdések, hogy itt végül is milyen modellre gondolnak nem csupán a művelődési közoktatási tárca, hanem a szakma egésze, mert elmúlt az az idő, amikor egy minisztériumi íróasztal mellől kellett kitalálni azt, hogy mondjuk egy településen kell-e oktatási bizottságot létrehozni, bár azt is meg kell hogy mondjam, hogy vannak ilyen igények is. Megkérdezzük tőlünk, hogy miért nem szabályoztuk az összetételét, hogy hány tagú legyen, és ehhez hasonló részkérdéseket. Elég érdekes kérdéseket kapunk ezzel kapcsolatban, de mi mindig, a szakmai tanácsadáson túlmenően, elhárítjuk azokat az igényeket, amelyek a konkrét helyi viszonyok kialakításának az elemzésével ismerhetők meg.

Még egy kérdéskört engedjenek meg. Az a véleményem, hogy a közoktatás illetve az önkormányzat, iskola kapcsolatrendszer egy formálódó kapcsolatrendszer, amelyben nem kell félni attól, hogy hozzá kell nyúlni, akár jogszabályokhoz, akár helyi rendeletekhez, akár önkormányzati rendeletben kell szabályozni. Ennek egyik előnye, hogy viszonylag könnyen tudjuk hozzáigazítani a helyi viszonyokhoz, és ez a helyi jogalkotásban még inkább így van, amikor az önkormányzat, az intézmények játékszabályai tisztázódnak önkormányzati szabályokban. A közoktatás közszolgáltatási színvonalának mértékéről illetve az ehhez kapcsolódó igényekről a konszenzus, a helyi társadalomban egy hosszabb időt vesz igénybe, és ehhez én mindenképpen a türelmüket és a megértésüket kérem, hiszen ez mindannyiunk által válik önkormányzati rendszerré, és senki nem tudja függetleníteni ettől magát.

Kozma Tamás

Hallhattuk tehát az első vitakérdéseket. Az egyik előadó az iskolát helyezte középpontba. A másik számára az önkormányzat az a témakör, amiből ki kell indulni. És mint távoli villám, – egyelőre még mennydörgés nélkül – felsejlettek már azok a vitakérdések, amelyek egyelőre szakmai körökben meg-megfogalmazódnak. Nevezetesen: mi legyen a középfokú oktatással? Hogyan képviselje az érdekeit a helyi önkormányzatban? Hogyan lehetene pedagógusbért emelni, hogyha más köztisztviselőknek nem emelnek? És így tovább; de korai lenne még vitát kezdeni róluk.

A konferenciát folytatjuk.

A következő négy vitaindítóval, amelyek közül kettő az önkormányzat és a kormányzat viszonyát vizsgálja, mind pénzügyi, mind pedig politikai oldalról.

Először hallgassuk meg Lukács Pétert, aki a központi oktatásirányítás és a helyi önkormányzatok viszonyának politikai kérdéseiről fog előadást tartani.

Lukács Péter: A központi oktatásirányítás és az önkormányzatok viszonya

Tisztelt Konferencia! Tisztelt Kollégák! Könnyebb és nehezebb helyzetben vagyok, mint a BM képviselőjében előttem szóló kollégám. Hiszen ő egyrészt kénytelen egyfajta szervezeti álláspontot képviselni, de másrészt ez nagy előnye is, mert képviselhet egyfajta szervezeti álláspontot. Én azonban kutató vagyok, és mint általában, most is csak saját magamat képviselem, a saját gondolataimat, így nem köt semmi.

Ugyanakkor nehéz helyzetben is vagyok, mert érzek egyfajta kényszert arra, hogy mint kutató azt tegyem, amit általában ilyenkor szokás tenni. Nevezetesen, oktatásszociológus és oktatáspolitikológus lévén, beszéljek arról, hogy hogy működik a rendszer, az általam vizsgált program, és hogyan kellene ezt megváltoztatni.

Arról, hogy hogyan működik ez a program, most nem sokat lehet mondani, mert ez a rendszer éppen átalakulóban van, a zűrzavar azt, amit talán leírhatnánk, de ennek nincs sok értelme. Másfelől nem is folytattunk komoly igazgatási kutatásokat már egy ideje, főleg pénz hiányában. Egyébként is most mindenki inkább azzal van elfoglalva, hogy koncepciókat gyártson. Azt hiszem, hogy egyetértetek velem abban, hogy izgalmas és felemelő időket élünk, és talán sokan azzal is egyetértenek, hogy ugyanakkor nagyon leverő időket is. Izgalmas és felemelő ez az időszak azért, mert törvénytervezeteket alkotunk vagy vitatunk, véleményezünk, újságokban koncepciókat fejtünk ki, bizottságok tagjaivá leszünk, önkormányzatokat alakítunk, bekerülünk, szavazunk és így tovább. Egyszóval, az a benyomásunk, hogy holnapra megváltoztatjuk az egész világot. Ez nagyon izgalmas és felemelő, majd nagyon leverő és kellemetlen, amikor kicsit kijózanodva körülnézünk, és azt látjuk, hogy a világ körülöttünk tulajdonképpen majdnem olyan, mint volt, szinte semmi sem változott, és ami változott, az sem biztos, hogy jobb, lehet, hogy talán éppen csak más.

Ilyen helyzetben nagyon nehéz elszakadni egyfelől attól, hogy kifejtünk olyan általános koncepciókat, hogy mit is kellene gyorsan és általában tenni, másfelől nagyon nehéz a saját gyanakvásunktól megszabadulni. Lehet, hogy én talán a szokásosnál és az átlagosnál is jobban gyanakszom magamra.

Olyan sok világmegváltó, borzasztóan logikus, nagyszerű gondolat jegyében próbálták már ebben az országban ebben az évszázadban megváltoztatni, fenekestül fölforgatni a világot és eltörölni a múltat, és aztán, ha szabad pestiesen modanom, láttuk, hogy mi lett belőle.

Én ezért magamra is gyanakszom, és megpróbálom magamat attól óvni, hogy olyan általános és átfogó koncepciókat fejtsék ki, amelyeknek jegyzében a nulláról kellene kiindulnunk, el kellene törölnünk mindazt, ami eddig történt a magyar tanügyben. Azt hiszem, hogy nekünk most nem kell feltalálnunk, nem kell kispekulálnunk semmi világrengetően újat. Azt hiszem, hogy egyszerűen fel kellene mérnünk a magyar iskolarendszer száznál több éves múltját, meg kellene nézni, hogy most milyen problémáink vannak, körül kellene nézni a környező országokban, hogy ott a nagyon is hasonló problémákat hogyan oldják meg, és ezek alapján kellene – nem eltörölve a múltat, nem nulláról kiindulva – a konkrét problémákra konkrét megoldásokat keresni.

El kell fogadnunk, hogy nincsen jó oktatásirányítási rendszer, és nincsen jó iskolarendszer. Pontosabban: olyan rendszerek léteznek, amelyekben az állandóan változó világban az állandóan felmerülő újabb és újabb problémákkal képesek változó módon megbírkózni. Most, amikor éppen a törvényhozás előtt van egy sor törvény és készülöben van egy sor másik törvény, amelyek az általam most tárgyalt témára vonatkoznak, a magyar oktatásirányítás rendszerét fogják alapvetően befolyásolni, azt hiszem, azt is tudomásul kell venni, hogy nem az örökkévalóságnak dolgozunk, minden újabb jogszabály módosítani fogja az előzőt, és ha most kispekulálunk valamit, ha most megalkotunk valamit, megszerzünk valamit, nagyon hamar következik majd a következő, amelyikkel ezt módosíthatjuk.

Ezért most kettős feladatunk van. Elsősorban, amit én fontosabbnak tartok: létre kellene hoznunk azokat a kereteket, amelyek között később majd jó döntések szülehetnek. Ezen azt értem, hogy nem magukat a döntéseket kell most meghoznunk, nem a lehető legjobb döntéseket és megoldási módokat kellene megtalálnunk, hanem olyan politikai szervezeti rendet kellene kialakítanunk, amelyekben, amelyek között aztán a következőkben megszülehetnek a jó döntések, amelyek attól és azért lesznek csupán jók, mert konszenzusra épülhetnek majd. És van – ez a dolognak a másik oldala – a mai teendőinknek egy másik oldala, hogy bizonyos napi problémákban is döntésre kell jutni, és ezt a kettőt, azoknak a kereteknek a létrehozását, amelyek között majd később távlatilag jó döntések szülehetnek, össze kell kötni egyfajta tűzoltással, azzal a feladattal, hogy az iskolákban napról napra felmerülő problémákat valahogy megoldjuk – valahogy, addig is, amíg jobb megoldást nem találunk.

A két irányítási szint viszonyáról érdemes lehet elvben elgondolkozni, nevezetesen az országos és az önkormányzati szint viszonyáról. Ehhez tulajdonképpen a kiindulópont néhány filozófiai alapelv lenne. Ki kellene tehát most fejtenem egy politikai filozófiai koncepciót, szemben más politikai filozófiai koncepciókkal, amelyekből egészen másfajta döntés következne arra nézve, hogy az önkormányzatoknak milyen szerepük legyen az oktatás irányításában. Így például következhet bizonyos politikai filozófiai koncepciókból az az álláspont is, hogy egyáltalán ne legyen ilyen szerepük. De úgy vélem, hogy húsz percbe képtelenség belefoglalni egy ilyesfajta, hogy úgy mondjam, elmélyült elképzelés-rendszert, annál is inkább, mert ebben az esetben tényleg a nulláról kellene kiindulnunk. Azt kellene feltételeznünk, hogy politikai filozófiákból kiindulva kellene most Magyarországon az oktatásirányítást átalakítani: nulláról indulva, kellene létrehozni valami egészen újat. De

azt gondolom, hogy nemesak hús percebe nem fér bele egy ilyen logika, hanem ezzel a logikával most nem is szabad élnünk.

A másik lehetőség, hogy különböző országok gyakorlatának elemzéséhez forduljunk. Van egy széles skála, amelyiknek egyik végén az amerikai oktatási rendszer helyezkedik el, a másik végén pedig mondjuk a francia. Az amerikai oktatásirányítási rendszerben, köztudott, hogy az oktatást helyi szolgáltatásnak tekintik, a legtöbb államban gyakorlatilag a helyi politika, a helyi önkormányzatok kezében van az iskolai élet, az iskolai munka szabályozása. Ez vonatkozik az oktatás finanszírozására is, de vonatkozik a tartalmi kérdésekre is. A másik végponton, a francián, egy erősen centralizált oktatásirányítási rendszerrel találkozhatunk, ebben a rendszerben az önkormányzatoktól, általában a helyi politikától messze eltávolítják az iskolák életét. A világháború előttről nálunk ismert tankerületi főigazgatóságok rendszere, itt még merevebb, mint nálunk bármikor is volt, és ez azzal jár, hogy a helyi politikának gyakorlatilag alig-alig van beleszólása az iskolák életébe.

Vajon nekünk melyik utat kellene járnunk? A két végpont között ott találjuk az angolt, amelyik inkább az amerikaihoz áll közel, ott találjuk a németet, amelyik inkább a franciához áll közel. Nyilvánvaló és kézenfekvő az a válasz, hogy Magyarország Európának abban a részében fekszik, amelyre ez a francia, illetve nálunk német közvetítéssel átvett napoleoni rendszer a jellemző. Ha azt mondjuk, hogy nem akarjuk a világot fenekestől leforgatni, ha nem gondoljuk azt, hogy holnapra itt mondjuk Amerika teremthető: amerikai filozófia, amerikai életszínvonal és amerikai politikai berendezkedés, akkor azt kellene mondanunk, hogy nekünk a napoleoni vagy nálunk porosznak nevezett utat kell járnunk, és ebben az értelemben tulajdonképpen annak a kérdésnek, hogy az önkormányzatnak milyen legyen az iskolákkal való viszonya, és hogy milyen legyen a központi állammal való viszonya, nincs is sok értelme.

Én azonban azt hiszem, hogy nem ilyen logikai módon kellene döntenünk, hanem azt kellene végiggondolnunk, hogy Magyarországon az utóbbi 40 évben, a korábbi százados hagyományokra épülve, kialakult egyfajta tanácsi irányítási rendszer. Ez az, amit a pedagógusok és a szülők megszoktak, ez, amellyel az iskolák működni tudnak, és ez az, amelyik a mai helyi politikai légkört alakítja. Végül is ez az, ami oda vezetett, hogy nálunk az önkormányzati törvény elfogadásakor, országos szinten és politikailag pártjaink egyhangúlag úgy döntöttek, hogy az iskolák fönntartói, tulajdonosai, vagyis gazdái az önkormányzatok legyenek. Ha most már azt mondjuk, hogy a mai helyzetből kiindulva kellene megoldást találnunk, úgy azonban, hogy ez mindenkit kielégítsen, akkor következik, hogy nézzük meg, milyen álláspontok léteznek erről ma Magyarországon.

Mindannyian tudjuk, hogy napjainkban nemesak egy törvénykezéssorozat elején vagyunk, (mert valamikor ősszel fog legkorábban az oktatási törvény a parlament elé kerülhetni,) hanem olyan helyzetben is vagyunk, amikor a különböző politikai csoportok viszonylagos szabadsággal fogalmazhatják meg a maguk elképzeléseit és érdekeit. Ha végiggondoljuk ezeket a koncepciókat, tulajdonképpen bármilyen elvontan is hangozzék ez, napi politikai kérdéseket érintünk. Van két végpont a politikai koncepciók skáláján, amelyekkel nap mint nap találkozunk az újságokban, a tömegkommunikációban, és a mindennapi harcainkban. Az egyik szerint az oktatás nemzeti ügy, ezek szerint ezt állami, központi szinten, a politikai pártoknak, leg-

inkább a kormánynak, a parlamentnek kell szabályoznia, az önkormányzatoknak pedig ugyanúgy, mint tulajdonképpen az iskolák vezetőknek, végül is nem kell szerepet játszaniuk komolyan az iskolai folyamatokról való döntésekben. Lehetnek postások, lehetnek végrehajtók, de lényeges döntési jogokat nekik nem kell adni. A másik álláspont szerint – és úgy gondolom, hogy ezeket a végletesen elvont álláspontokat azért érdemes végiggondolni, mert még nem dőlt el, hogy melyik fog győzni, tehát a másik álláspont szerint az oktatás szakmai ügy, tehát ebbe nem kell beleszólni az iskolán kívüli erőknek. Ez az, amit avval szoktak összefoglalni, hogy a tantervi diktatúra alól fel kellene szabadítani az iskolákat, és a fő cél az iskolák szakmai autonómiájának a megteremtése.

E szerípt az elképzelés szerint, az iskolák hitbizományba adattak annak a néhány pedagógusnak, akik éppen akkor és éppen ott tanítanak. Az, hogy ők mit csinálnak, ez tulajdonképpen az ő dolguk. Lehet ezt egyeztetni szülői érdekszervezetekkel, lehet egyeztetni valamilyen szinten a helyi politikával, és lehet vagy szükséges valamennyire egységesíteni, hogy országosan mi is történjen, de alapvetően el kell fogadni, hogy az iskolákban azt történik, amit az éppen akkor és ott dolgozó pedagógusok kívánnak.

Úgy látom, hogy ez a kétfajta elképzelés küzd tulajdonképpen napjainkban egymással. Ez küzd önkormányzati szinten is: ha eltekintünk attól a lényeges, alapvető és döntő kérdéstől, hogy most éppen miből futenek az iskolák, és miből fizetik ki a pedagógusok bérét – ha, mondom, ezektől, a mindennapi élet legfontosabb kérdéseitől eltekintünk –, a harcok a viták, a küzdelmek háttérében a fenti álláspontok rejlenek.

Mint említettem, úgy vélem, hogy nem szabad nulláról kezdenünk, nem szabad politikai filozófiák premisszáiból kiindulva, most egy egészen új rendszert megkomponálni, hanem azokból a problémákból kell kiindulnunk, azokra a problémákra kell választ keresnünk, amelyek ma az iskolákban égetőek. Ezért gondolom, hogy el kellene szakadni attól, hogy ilyesfajta elvek köntösébe burkolva vívják meg politikai érdekcsoportok a maguk küzdelmeit. Ehelyett, azt gondolom, hogy meg kellene próbálni három nagy lényegi kérdés köré csoportosítva, megoldási módokat találni, olyan megoldási módokat, amelyek egyfelől a jövőbe is mutatnak, vagyis egy szerkezetet hoznak létre, amelyben az irányítás során újra meg újra fölmerülő kérdésekben döntések hozhatók, másfelől a napi gondokra is választ lehet kapni. Ez a három kérdés szerintem a következő. Az első kérdés, hogy mit tanítsanak az iskolákban, a második kérdés, hogy ki tanítson és mennyiért, a harmadik, hogy milyen iskolákban tanítsanak. Na most, ami az elsőt illeti, az alapvető vitakérdések, hogy legyen-e nemzeti alapterv, ki és hol és hogyan hozza ezeket létre. Azt gondolom, hogy nagyon rövid idő alatt ebben megállapodásra lehet jutni. Tanterv minden európai országban van, ezeket mindenütt valamilyen módon központi szinten szabják meg. Az önkormányzatoknak az lehet és kell, hogy legyen a feladatuk, hogy engedélyezzék, hogy a központi kerettanterv alapján készülő valóságos, tényleges tantervek, a sokféle tanterv közül, az iskolák melyiket választják, és hogyan valósítják meg. Ez természetesen pénzügyi kérdés is, de miután az iskolák fenntartói az önkormányzatok, ezek a döntések mindig az ő kezükben lesznek.

De, ha az önkormányzatoké az iskola, nyilván ellenőrizniük és felügyelniük is kell, hogy ott mi történik. A másik, hogy maga az a folyamat, amelynek során a tan-

tervek kialakulnak, nem képzelhető el az önkormányzatok részvétele nélkül. Azt gondolom, hogy a parlament mellett, a minisztérium mellett, amelyik ezzel foglalkozik, egy érdekegyeztető országos tanácsot kellene életre hívni, amelyben az önkormányzati szövetségek már a tanterv-készítés elejétől kezdve szót kapnak, és ott dőlhet el, hogy melyek azok a kérdések, amelyek politikaiak, mert maguk az önkormányzatok vagy a gazdasági szféra politikainak tekintik őket, és melyek azok, amelyek szakmaiak maradhatnak.

A másik kérdésben, hogy ki tanítson és mennyiért, azt hiszem, nem egyedül a minisztériumoknak kell döntést hozniuk a pedagógus béréről és bérrendszeréről. Ellenkezőleg, olyan többszintes alkumechanizmust kell létrehozni, amelyben az önkormányzatok országos szinten, az önkormányzati szövetségeken keresztül, helyi szinten és területi szinten is képviselhetik a munkáltatók álláspontját.

A harmadik kérdés, hogy milyen iskolákban tanítsanak. Abban minden politikai párt álláspontja ma nagyjából egyetért, hogy egy központi, nagy iskolareform végrehajtása Magyarországon lehetetlen. Lehetetlen, mert erre sem pénz, sem közakarat nincs. Tehát meg kell tartani a mai iskolaszervezetet, annak fenntartásával, hogy az önkormányzatok, amelyek tényleg működtetik az iskolát, bizonyos keretek között szabadon dönthessenek arról, hogy ezt az iskolaszervezetet, a nyolc plusz négy, illetve plusz hármas szervezetet átalakítják-e, ha erre pénzük és politikai akaratuk van.

Azt javaslom, hogy tényként számoljunk a mai iskolaszervezettel. Amire új szabályozást kell kiépítenünk, az az, hogy az önkormányzatok, – nem az iskolák, nem a minisztériumok, nem a szülők, nem a pedagógusok, hanem – a helyi közösségek demokratikusan választott képviselői hogyan, milyen keretek között alakíthatják, változtathatják meg az országosan egységes szisztémát helyi szinten.

Ez a három kérdés volt tehát az, amiben érzésem szerint az önkormányzatoknak konkrét jogot és politizálási akaratnyilvánítási lehetőséget kellene már ma adni.

Köszönöm szépen.

Kozma Tamás

Tehát hallottunk egy előadást, amely szerint az önkormányzatok és a központi kormányzat helyes viszonya az, hogy a központ a tartalomért, az önkormányzatok pedig a fönntartásért felelnek – de természetesen szoros közöttük a kooperáció. Lehet azonban kooperáció köztük, ha nem beszélünk pénzről? Beszéljünk tehát. Semjén András tartja meg az előadását.

Semen András: A központi oktatásirányítás és az önkormányzatok viszonya: finanszírozási kérdések

Hát először is, üdvözlöm a hallgatóságot. Tulajdonképpen csak itt, most gondoltam arra, hogy mennyire kellemtelenül nehéz feladator vállaltam én akkor, amikor elváltam néhány hónappal ezelőtt azt a megtisztelő felkérést, hogy itt az Önkormányzat és iskola című konferencián szóljak önökhöz, ilyen húsbavágó kérdésekről: hogy honnan jön a pénz? –, hogyan kellene több pénzt csinálni? –, hogyan lehetne az iskolákat jobban, jobb szinten finanszírozni? Nyilván, önök itt olyan recepteket, olyan használható fogásokat várnak tőlem, amivel a jelenlegi elosztási rendszerben is az önök iskoláit, az önök önkormányzatának az iskoláit jobban, magasabb szinten lehet majd finanszírozni. Előre bevallom, hogy ilyeneket nem fogok tudni mondani, hanem próbálok majd olyan hosszabb távú stratégiákat felvázolni, amelyek lehetővé tennék, hogy legalábbis hosszabb távon úgy alakuljon át a jelenlegi, részben önkormányzati, részben pedig központi iskolairányítási, -igazgatási rendszer, hogy az iskola finanszírozásának a problémája is jobban megoldódhasson, mint ahogy jelenleg ez egyáltalában elképzelhető.

Hogy nem vállalhatom föl azt a feladatot, amit föltételezéseim szerint önök várnak tőlem, az abból a rém egyszerű megfontolásból is nyilvánvaló, hogy ha volna is jó stratégia arra, hogy hogyan lehet hozzájutni némi többlet forráshoz, ha megismeri mindenki ezt a „jó stratégiát” és mindenki egyszerre elkezdi alkalmazni, akkor a „jó” stratégia értelmét elveszti. Ha játékelméleti megközelítések felől próbáljuk értelmezni ezt a dolgot, egy fix összegű játékról van szó, ha valaki nyer, másvalaki veszít, most valahogy ebből a zárt körből kell tudnunk elrugaszkodni. Épp ezért, én ezt az egész gondolatmenetet egy csöppet távolabbról próbálnám megindítani.

A régebbi oktatási rendszernek itt Magyarországon, legalábbis az állami oktatási rendszernek, számomra a fő problémája a rugalmatlansága volt; rugalmatlansága, abban az értelemben, hogy képtelen volt reagálni a változó igényekre, a változó lakossági szükségletekre. Az állam iskolafenntartás monopóliumának az oldódása már az elmúlt négy-öt évben elkezdődött, és ezt tulajdonképpen valami reményt jelentett abban az irányban, hogy ez a rugalmatlanság is szűnni fog. Az oktatáspolitikai formáló erőinek egy része tulajdonképpen önmagában az oktatás sokszektorúvá válásától várta és várja ennek a rugalmatlanságnak az oldását. Ugye, létrejönnek egyházi, alapítványi, magániskolák, ezek a felhasználóktól is fognak különböző hozzájárulásokat szedni, ahogy szemérmesen mondják, egyszerűbben: kérnek tandíjat, és ez majd lehetővé fogja tenni az oktatási kínálat alkalmazkodását ahhoz, amire ténylegesen igény van. Tehát ha összefoglalom, akkor vannak, akik a régebbi rugalmatlanság feloldását, az állami kontroll helyett a felhasználói kontroll megvalósulását tulajdonképpen erre a sokszektorúságra óhajtják rábízni, és az iskolai versenyt, az iskolák egymás közötti versenyét, az árupiacok analógiájára próbálják elképzelni. Hogy ez az elképzelés nem igazán jó és hiányzik valami ebből a képből, mégpedig éppen az önkormányzat oktatáspolitikai-formáló szerepe hiányzik ebből a képből, azt jól lehetne illusztrálni egy ismert amerikai oktatásszociológus, Estelle James egy gondolatával. Ő rámutat arra, hogy az állami iskoláktól eltérő jellegű iskolák, azok

ritkán szednek akkora tandíjat, míg az Egyesült Államokban is csak igen-igen ritka esetekben szednek akkora tandíjat, amelyik részben vagy teljesen fedezi működési költségeiket, hanem a létük tulajdonképpen annak a következtében indokolható, hogy vannak olyan jellegű, nagy nonprofit szervezetek, amelyek az ő pénzügyi forrásaikat képesek biztosítani. Na most, ha vannak nonprofit szervezetek, amelyek nem osztják föl a végén megmaradó hasznot, akkor ebben az esetben egyáltalán tehetjük fel automatikusan, hogy majd automatikusan fog a kínálat reagálni a változó lakossági igényekre – írja Estelle James. Itt tulajdonképpen a régi állami szintű intézményirányítás helyett csak egyfajta helyi szintű irányítás lehet az, amelyik ezt a strukturális alkalmazkodást, rugalmasságot az oktatási rendszerben végre képes megvalósítani.

Na most, hogyha ez a helyi szint, a helyi önkormányzati szint valóban fontos – márpedig, hogy fontos, azt abból is látjuk, hogy itt, ezen a konferencián önök ilyen szép számmal vesznek részt –, akkor tulajdonképpen föl kell vetnünk azt, hogy ezt a rugalmasságot csak valóban önálló önkormányzatoktól várhatjuk el. Na most, a kérdés az, hogy mennyire önállóak a jelenlegi önkormányzatok. Egy szempontból, a választói legitimitáció szempontjából önállóaknak tekintjük; de önállóak-e finanszírozási szempontból? –, önállóak-e anyagilag? –, van-e pénzüik? Ugye, az egyik előttem szóló már elmondta, hogy az önkormányzat megkapja az állami költségvetésből a pénzt, a támogatást, aztán elosztja. Hogy hogy osztja el, tulajdonképpen attól függ, hogy ő hogy súlyoz a különböző feladatai között. A probléma csak az, hogy ha az önállóságot így értelmezem, ez engem arra emlékeztet, hogy az apuka zsebpénzt ad az ő fiacskájának, és azt mondja, kisfiam, te elköltheted – azért ez nem ugyanaz a fajta önállóság, azt hiszem, mindannyian, akik átéltünk hasonló szituációt, ezzel tisztában vagyunk, mint ha az embernek saját jövedelme van, saját, független jövedelme van, saját olyan jövedelme van, ami igazából nem az apukáktól, az államtól függ.

Az önkormányzati törvény persze elvileg lehetőséget ad különböző saját jövedelmek megszerzésére is, ugye: lehet helyi adókat alkalmazni, továbbá vannak vállalkozási bevételei is az önkormányzatoknak. A helyi adók szerepe, különösen az oktatás finanszírozásában számos országban, főleg angolszász országokban rendkívül fontos. A probléma ezzel csak az, hogy bár én magam is nagyon támogatnám a helyi adók oktatásfinanszírozási felhasználását, számomra azonban ez csak úgy, csak azzal együttjárva képzelhető el, ha a helyi adók úgy lépnek be, hogy valamilyen fajta, egyébként a lakosságot sújtó, állami központi adóból visszavesznek. Ugyanis már jelenleg is, Magyarországon – ez minden közgazdász számára jól ismert tény – a költségvetési jövedelemcentralizáció foka egészségtelenül magas, ennél többet nem lehet elvonni összességében a lakosságtól. Azonban legalábbis, ahogy az erre az évre vonatkozó költségvetési törvény tárgyalásakor megfigyelhettük, az állami központi adóterhek egy csöppet sem csökkentek. Ha egyfajta adórendszerbeli változás nem fog megtörténni, akkor tulajdonképpen nem várható az el az önkormányzatoktól, hogy a helyi adók révén akkora bevételeket biztosítsanak, amelyek őket valóban autonóm oktatáspolitikai- és oktatáskínálatformáló erővé fogják tenni, és akkor tulajdonképpen az önkormányzati törvény, legalábbis rövid távon, képtelen lesz föl-vállalni mindazokat az ígéretek, amiket alkotói ígértek, és az önkormányzati rendszer nem igazán fog másképp működni, mint a régi tanácsi rendszer. Ezt pedig – gondolom – mindannyian szeretnénk elkerülni.

A hátralévő rövid időben tulajdonképpen csak fölvázolnék egy olyan jellegű önkormányzatfinanszírozási rendszert, különböző, főleg amerikai tapasztalatok alapján, amelyik, ha el lehetne mozdulni ennek az irányában, akkor tulajdonképpen valamilyen fajta megoldást kínálna. Tulajdonképpen azt kell itt elsősorban látni, hogy az oktatásfinanszírozási rendszerek valamilyen fajta módon mindig választ adnak, néhány egymástól elkülönülő, fontos kérdésekre. Az első fontos kérdés az, hogy összesen, állami szinten hány forintot, mennyi pénzt fordítsanak az oktatásra. Ez az allokáció kérdése. Egy ettől eltérő, ugyanilyen fontosságú kérdés, hogy hogyan osszák el az oktatásra fordítandó összes pénzt, ez az elosztási kérdés. Számomra tulajdonképpen csak egy olyan jellegű, részben állami, részben önkormányzati oktatásfinanszírozási rendszer tűnne elfogadhatónak, ahol az önkormányzatoknak az allokációra is érdemi hatásuk lehetne. Nemcsak az elosztásba, nemcsak abba szólhatnának majd ők bele, hogy az egyik intézménynek többet adok, és a másikat lepusztítom, hanem tulajdonképpen az önkormányzat is részt vehet annak eldöntésében, hogy az oktatásra összesen mekkora pénzeket fordítsanak.

Ha az önkormányzati logikát elfogadjuk, akkor hosszabb távon célszerű lenne elmozdulnunk az önfenntartó önkormányzatok felé, amelynek jövedelmei elsősorban saját jogon képződnek. Egy ilyen rendszerben az állami központi költségvetés feladata, tulajdonképpen az önkormányzati feladatok és az önkormányzati erőforrások nagysága közötti inkongruenciáknak valamilyen fajta eliminálása, csökkentése lehet. Egy ilyen logikában élesebben szétválaszthatjuk az állam és az önkormányzat oktatásfinanszírozási feladatait. Ebben a logikában az állami, azaz nem önkormányzati szerepvállalás mértékének meghatározásához három kérdésről kell valahogy majd tudnunk dönteni. Az első kérdés: függjön-e az állami segítség mértéke az önkormányzatnak az erejétől, attól, hogy ez az önkormányzat éppenséggel szegény-e, vagy pedig egy épenséggel jómódú önkormányzat? Egy ezzel egyenrangú, ugyancsak fontos kérdés, hogy függjön-e az állami támogatás mértéke a helyi önkormányzati erőfeszítések mértékétől, azaz jobban támogassa-e az állam azt a helyhatóságot, amelyik mondjuk, ha ő állapítja meg az oktatási célú adónak a nagyságát, ennek az adónak az alkalmazandó százalékos kulcsát, valamivel feljebb rakja azt, mint mondjuk egy másik önkormányzat? A harmadik kérdés, amit el kell tudni dönteni az az, hogy függhetnek-e az oktatási kiadások a helyi gazdagság illetve teherviselő képességnek az eltéréseitől, vagy pedig csak az állami szándékai alapján jöhetnek létre kiadási különbségek? Ugye, ez tulajdonképpen annak az oktatáspolitikai kérdésnek egy finanszírozási meghatározása, hogy az oktatási esélyegyenlőség vagy az oktatási egyenlőség – ezt a két dolgot általában szinonimaként használják, holott nem igazából szinonima – ez mennyire elfogadott oktatáspolitikai cél. Rengeteg szóba jöhető válasz, rengeteg kombináció van, amelyik ezekre a kérdésekre választ fog tudni adni. Azt itt nálunk jelenleg alkalmazott állami normatív finanszírozás, az első két kérdésre nemleges választ ad, ugyanakkor, mivel a fajlagos kiadásokat kiegyenlíti, kielégíti a harmadik feltételt. Persze azt lehet mondani, hogy a helyi adók miatt ez persze nem egészen így van, de ha elfogadom a saját érvelésemet a helyi adókról – és nekem úgy tűnik, hogy az önkormányzatok jelentős része is elfogadja, mivel szinte már a legtöbb jelentős önkormányzat kijelentette, hogy nem óhajt helyi adót szedni, mert a lakosság adóterhei már-már elviselhetetlenek, és ugye, az önkor-

mányzati képviselők sem óhajtják rövid távon a politikai legitimációjukat megkérdőjeleztetni.

Egy ettől eltérő logikájú rendszer lenne, amit most fölvezelnék. Ez a rendszer egyfelől minden helyhatóságnak egységesen előír egy alkalmazandó legkisebb adókulcsot, másfelől meghatározza az elfogadható legalacsonyabb fajlagos, tanulónkénti kiadási szintet is. Az állam vállalja, hogy az összes helyhatóságnak annyi központi támogatást ad, amivel az előírt minimális adókulcs szerinti helyi adóbevételt kiegészítve, mindegyikük eléri ezt az előírt minimális kiadás-nagyságot. Ha azonban a helyhatóság hajlandó akkora adót szedni, amelyik valamennyivel meghaladja ezt az előírt legkisebb kulcsú adót, akkor költhet e fölött az előírt oktatási színvonal fölött is, és ekkor is meg fogja kapni az állami kiegészítést. Ebben a rendszerben az alacsonyabb teherbíró képességű, vagyonú helyhatóságok állami támogatási színvonala kissé magasabb lesz, mint a jobb jövedelmű társaiké, ugyanakkor semmifajta közvetlen újraelosztás nem fog megvalósulni az önkormányzatok között. Tulajdonképpen még egy kérdéstről szólnék, ha egy ilyen jellegű rendszerre át kíván térni egy ország, akkor fontos kérdés, hogy mi az adóalap. Nálunk általában az adóalap valamilyen fajta jövedelem. Az önkormányzati oktatásfinanszírozással foglalkozó fejlett országokban azonban az oktatási célú adók alapja ritkán a jövedelem. Mert a jövedelem egy eléggé instabil jellegű valami, az oktatási kiadások pedig állandóan folyamatosan merülnek fel, és éppen ezért ezeknek a finanszírozására valami stabil adóalap kell. Épp ezért ennek a finanszírozása általában helyi vagyoadóból történik, ami tulajdonképpen egyfajta helyi ingatlanadót jelent.

Én tulajdonképpen röviden, ezt a fajta megoldást, mint szóba jöhető stratégiai célt vázolnám itt föl. Nyilvánvaló, hogy ez önkormányzati hatáskörben rövid időtáv alatt nem oldható meg. Csak úgy oldható meg, hogyha az önkormányzatok, azok a különböző erők, amelyek az önkormányzatokban is képviselve vannak, hatnak majd arra, hogy az működjék az országgyűlés, és próbáljanak hatni a különböző adótörvények megváltoztatására is. Én ezt elengedhetetlennek látom ahhoz, hogy valódi önkormányzati oktatáspolitikafomálás, és valódi önkormányzati autonómia lehessen.

Köszönöm szépen a figyelmet.

Kozma Tamás

Látjuk, hogy a központi kormányzat – különféle jelszavak és ellenére is, egyszerűen a finanszírozási rendszerből következően – egyértelműen és nagy mértékben meghatározza az önkormányzatokat, és rajtuk keresztül az iskolákat. Kérdés, marad-e mozgásszabadsága az önkormányzatoknak. Kérdés, nem szippantják-e föl az önkormányzatok az iskolák fölötti ellenőrzést akkor is, ha jelszavakban deklaráltnak akarják. Ezért kellene megvizsgálnunk az önkormányzatok és intézményeik viszonyát. Előbb politikai szempontból Halász Gábor, majd finanszírozási szempontból Péteri Gábor

Halász Gábor: Az önkormányzat és az iskola kapcsolata

Hölgyeim és Uraim! Kedves kollégák! Azt hiszem, ma már nyilvánvaló, hogy az önkormányzati szint fontos eleme lesz a jövőbeni közoktatási rendszernek, s hogy a helyi és központi szint között újfajta felelősségmegosztásnak kell kialakulnia. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy az önkormányzatok jelentős része nincs felkészülve azokra a feladatokra, melyek a közoktatás területén rájuk hárulnak. E feladatok ma még nem fogalmazódtak meg egyértelműen, és ha meg is fogalmazódnak, az ezekre való felkészülés még hosszabb időt vehet igénybe. Ahhoz, hogy az önkormányzat – iskola kapcsolata tisztázható legyen, először az önkormányzatok feladatait kell világosan megfogalmazni. Az önkormányzatoknak azután e feladatok ellátására alkalmasnak kell válniuk.

Az önkormányzatokra hárul mindenekelőtt a megfelelő közoktatási ellátás biztosításának a felelőssége, ami konkrét tervezési, szervezési és finanszírozási feladatok sorát jelent. Ehhez megfelelő szakértelem kell, ami csupán testületi szinten nem biztosítható. Az önkormányzatokon belül kell kialakulnia a helyi iskolapolitikának, azaz nekik kell ellátniuk a nyilván még hosszú ideig szűkös erőforrások elosztásának, a prioritások kijelölésének a feladatát. Ehhez megfelelő szervezet kell, amely az érdekeket meg tudja jeleníteni. Az önkormányzatoknak kell gondoskodniuk az intézmények és használók közötti konfliktusok kezeléséről, az intézmények működésének a jogszerűségéről. Ehhez közigazgatási jogászai szakértelem kell, ami mindenekelőtt a kisközségben hiányzik. S végül minden bizonnyal érvényesül az önkormányzati felelősség a helyi iskoláztatás eredményességének, megfelelő szakmai színvonalának a garantálásában is. Ehhez külső segítség, szakmai szolgáltatások keltenek.

Ez a rendkívül tág önkormányzati felelősség magában rejti egyfajta helyi centralizáció veszélyét, ami, mint tudjuk éppúgy korlátozhatja az intézményi szintű önállóságot, mint az állami centralizáció. Márpedig modern oktatási rendszer, melynek rendkívül differenciált társadalmi igényeket kell kielégítenie, s amelynek a szolgáltatások sokféleségét kell biztosítania, nem képzelhető el intézményi szintű önállóság nélkül. Bármerre nézünk a 80-as, 90-es évek Európájában, azt látjuk, hogy az oktatáspolitikák, a helyi és az intézményi szintű felelősség arányos megosztására törekednek. Ahol a helyi hatalom a túlsúlyos, így például Angliában, ott azt korlátozzák, ahol pedig a központi, mint számos más országban, ott azt.

Az önkormányzati felelősségnek is úgy kell érvényesülnie, hogy az megférheszen az intézményi önállóság elvével. Minden helyi iskolarendszer konkrét intézményekből áll, s miközben gondoskodni kell a helyi iskolarendszer egésze integritásának fennmaradásáról (ez az önkormányzatok alapvető felelősségi köre) aközben biztosítani kell az egyes intézmények önálló mozgásterét is. Itt nyilván konfliktus van, de ezzel tudni kell együtt élni.

Milyen garanciák képzelhetők el az intézményi önállóság biztosítására. Több ilyen is megemlíthetünk.

Ilyen mindenekelőtt az intézmények gazdálkodási önállóságának a megteremtése, ami a tanulói fejkvótás megoldások alkalmazásával biztosítható.

Az önkormányzatok nagyuk is kialakíthatnak olyan fejkvótás pénzelosztási formákat, melyekben érvényesíteni tudják a helyi prioritásokat, vagy az intézmények történetileg kialakult költségvetési igényéből fakadó szempontokat.

A második garancia azokban a nevelőtestületi jogokban rejlik, melyeket a 85-ös oktatási törvény fogalmazott meg, s amelyek, ha nem is teljesen változatlanul, de minden bizonnyal a jövőben is érvényben maradnak. Ezeket a törvény biztosította jogokat senki nem vonhatja el a tantestülettől. A tantestület továbbra is szakmai kérdésekben a legfontosabb döntéshozó marad.

A harmadik garancia az iskolák elé állított követelményszíntek központi meghatározásában rejlik. Egy iskola eredményessége mindenekelőtt azon mérhető le, hogy mennyire felel meg a központilag meghatározott követelményeknek, ami fontosabb annál, hogy az esetleg egyéb kritériumokat alkalmazó helyi hatóság elégedett-e vele vagy sem.

Negyedikként az egyes intézmények szakmai kapcsolatrendszerét lehet említeni. Minden iskolának joga van igénybe venni a helyi hatalomtól független szakmai szolgáltatásokat, továbbképzéseket és tanácsadást, kérheti saját tevékenysége külső szakmai értékelését. Ennek feltétele a szakmai szolgáltató rendszerek fennmaradása, ami ma veszélyben van. Ha ezek leépülnek, az űrt a központi kormányzat fogja betölteni, ami a recentralizáció veszélyével jár.

Ötödikként említeném azt a garanciát, ami abban rejlik, hogy minden intézmény önállóan alakíthatja kapcsolatait saját, közvetlen társadalmi környezetével. Az önkormányzat, a helyi hatalom nem monopolizálhatja a helyi társadalmi igényeknek az intézmények felé való közvetítését, ennek a lehetőségét az egyes intézmények szintjén is fenn kell tartani. Adott esetben, ha az egyes intézmény szintjén biztosítható a megfelelő társadalmi kontroll, akkor azt is meg lehet engedni, hogy az adott intézmény kiterjedt önállóságra tegyen szert a helyi iskolarendszeren belül. Ez odáig is elmehet, hogy az önkormányzat az intézmény szintjén szerveződő testületre ruházza az iskolafenntartással járó jogok jelentős részét. Ezzel kapcsolatban ma két felfogás van: ez csak az intézmény és az önkormányzat közötti megegyezéssel történhessen vagy akár az önkormányzat ellenére is.

A hatodik garancia az intézményi érdekek megjelenítése önkormányzati döntéshozatalban, azaz az önkormányzati közoktatási bizottságban.

A hetedik garancia önállóságbarát, segítő jellegű önkormányzati igazgatási stílus, amit külön is hangsúlyoznék. Erre már ma is számos példát találhatunk, és erre meg is lehet tanítani az önkormányzatokat.

Végül a nyolcadik garancia a központi irányítás jelentette ellensúly. A központi irányításnak képesnek kell lennie a beavatkozásra a helyi hatóság és az intézmények konfliktusa esetén.

Ha mindezek a garanciák kiépíthetők, akkor remélhetőleg kevésbé kell tartani attól, hogy az önkormányzatok kiterjedt közoktatási felelőssége az intézményi önállóság megbénításával jár.

Ahhoz, hogy ezt biztosítani lehessen, abból az elvből kell kiindulni, hogy mint minden modern oktatási rendszer, a miénk is három szinten szerveződik. Van egy nemzeti rendszerünk, amely valójában helyi rendszerekből épül fel, s mindezt konkrét intézmények alkotják. Remélhetőleg egy leendő oktatási törvényhozás világosan

körül fogja majd határolni a három szint, vagyis az országos, a helyi és az intézményi szint felelősségét.

Péteri Gábor: Az önkormányzatok és oktatási intézményeik viszonya: finanszírozási kérdések

Tisztelt képviselő hölgyek és urak! Nem végeztünk a konferencia előtti felmérést, de feltehetően, hogy önök között sok olyan van, aki pedagógusként vagy iskolában dolgozóként került be a testületbe – mármint a képviselőtestületbe. Így azt hiszem, hogy ismerve egy iskola részletes költségvetési ügyeit, most megtapasztalhatnak egy másik szemléletet, megtapasztalhatják azt, hogy a másik oldalról nézve, a fenntartó, a finanszírozó oldaláról, milyen új típusú kérdések merülnek föl, amikor az oktatás tervezését vagy egyáltalán az intézmények finanszírozását meg kell oldaniuk. Én most ahhoz szeretnék segítséget adni, hogy ebben a helyzetben, amiben önök most vannak, tehát egy önkormányzat képviselőtestületében ülve – milyen módon kell nekivágni annak a nagy esődhalmaznak, amit önök másik oldalról viszont nagyon sokszor jól látnak, amit egy iskolai vezetői székéből, vagy tanárként érzékelnek. Tehát itt most nem elsősorban a részletekről lesz szó, hanem azokról a szempontokról vagy fő kérdésekről, amit önöknek most, a költségvetés-tervezés időszakában és hát távolabbra tekintve, mondjuk egy négy éves ciklusban, amíg önök feltehetően önkormányzati képviselők, meg kell oldaniuk.

Elsősorban azt kell tisztázni, hogy mostanra, tehát február közepére mi a biztos az önök számára, az oktatás pénzügyeit tekintve. Egy kérdés szerencsére eldőlt, és pedig az, hogy kialakult a *költségvetési törvény*, tisztázódott, hogy az 19 részfejkvóta, amellyel az önkormányzati állami támogatások elosztása történik, milyen elvek szerint, kinek jut. Tisztázódott az is, hogy szerencsére lesz céltámogatás is, illetve szerepel még ebben a költségvetési törvényben egy olyan tétel is, amire a közeljövőben kell pályázniuk, egy olyan 5 milliárd forintos támogatási összeg, ami a pénzügyileg hátrányos helyzetű önkormányzatoknak jár. Nem szabad elfelejteni, ha az erről szóló közlönyt olvassák, hogy itt vannak bizonyos határidők, amiket érdemes betartani.

Talán az is eldőlt már helyben, hogy milyen működési szabályokat fog követni az önkormányzat, tehát megalakultak feltehetően a bizottságok, kialakult az a szervezeti működési szabályzat, ami dönt arról, hogy kinek van joga részt venni egy képviselő testületi ülésen, egyáltalán az önkormányzat hogyan kapcsolódik a település nyilvánosságához. Talán az is tisztázódott, hogy milyen módon, mennyire aktív az a lakosság, amely önöket megválasztotta, bár az én tapasztalataim azt mutatják, hogy ez az aktivitás egyre csökkenő, egyszerűen az emberek érdeklődése csökkent önkormányzati ügyekben. Tehát nagyon sok esetben önöknek kell fölkelteni azt az érdeklődést, ami mindenképpen szükséges a napi munkához. Nos ezekről a dolgokról

mondhatjuk azt, hogy valamennyire lezártak, kialakultak, inentől kezdve minden nyitott, minden önökön múlik, illetve majd a közeljövőben dől el.

Az első iskolai pénzügyi probléma, az úgy fogalmazható meg, hogy mi az önkormányzat oktatási feladata, magyarul, *mire kölsék* azt a pénzt, ami valamilyen módon rendelkezésre áll. Hát ehhez az önkormányzati törvény ad bizonyos segítséget, tisztázza azt, hogy mi a kötelező feladata egy települési önkormányzatnak, de ugyanakkor meghatározza azt a lehetőséget is, amiben önöknek most dönteniük kell, hogy milyen intézményeket vállalnak át a korábbi megyei vagy egyáltalán, körzeti szolgáltatást nyújtó szervezetektől. Itt én azt látom, a terepen mozogva problémának, hogy nagyon sokszor rövid távú szempontok döntenek abban, hogy most egy város átvállalja-e a gimnáziumot vagy a szakközépiskolát, csak azt nézik meg, hogy mennyi az elmaradt felújítás, milyen terleket jelent nekik ez most azonnal. Én attól szeretném megvédeni önöket, hogy ilyen rövid távú szempontok szerint lemondjanak most egy intézmény fenntartásáról, akkor, hogyha egyébként is tudják azt, hogy mondjuk a saját gyerekeik, tehát a településen élők többsége adja ki az iskolák tanulót.

Ezen elvi döntés meghozatala után, amit szintén a költségvetési tervezés időszakában most meg kell hozniuk, valószínűleg meg fog születni az a másik parlamenti törvény, ami szintén befolyásolja az önök helyzetét, éspedig a feladatokat – az önkormányzati *feladatokat és hatásköröket szabályozó törvény*. Ez tulajdonképpen részletezi az önkormányzati törvényt, és megmondja azt, hogy melyek azok a feladatok, amelyeket az eddigi struktúrában még az elmúlt 3-4 hónap alatt nem lehetett elhelyezni, tehát rendelkezik arról, hogy megyei feladattá válik például a felnőttek oktatása, az alapfokú művészeti oktatás, és a tankötelezettségi korig terjedő, de általános iskolás, tehát alapfokú oktatáson túli időszaknak az ellátási terhei. Ez a feladat- és hatásköröket szabályozó törvény mondja meg azt is, hogy hogyan lehet egy iskolát megszüntetni, tehát ha önök más ellátási formát választanak, akkor ki kell kérni annak a szakmai szolgáltató intézménynek a véleményét és még tájékoztatni kell mind az intézményt, mind a fogyasztókat, tehát a szülőket arról, hogy önök mit terveznek. Ezek várhatóan mind egy közeljövőben meghozott törvénynek a megállapításai lesznek.

Ugyanígy a következő hetekben várható az, hogy az önkormányzatnak átadott *tulajdon* kérdéséről is végre megszületik az a törvény, amit mindenképpen szükségesnek tartunk. Itt a fő kérdés persze a föld, de itt önöket elsősorban az érinti, hogy az az intézményhálózat, ami elvileg az önkormányzati törvénynél fogva átkerült az önkormányzat tulajdonába, hogyan, milyen módon oszlik meg, mondjuk helyi és megyei szint között. Ebben a törvénytervezetben az áll, hogy azokat az intézményeket, amelyekről egyáltalán még döntési lehetőség van, azokat mindig az az önkormányzat kapja meg, ahol az intézmény elhelyezkedik, tehát a székhely szerinti önkormányzaté lesz mondjuk a középiskola. Itt persze még vannak nyitott kérdések, amelyeket ez a törvény remélhetőleg rendezni fog, éspedig az, hogy mi legyen azokkal a műemlék jellegű épületekkel, amelyek nem egyértelműen kerülnek át az önkormányzat tulajdonába, illetve bizonytalan még az, hogy mi lesz az egyházi épületben működő iskolákkal. Tudjuk, hogy Pesten egy Fasori Gimnáziumot költségvetési kárpótlással el lehetett venni az önkormányzattól, de ehhez máshol, általános ér-

vénnyel még egyelőre nincsenek meg ma a törvényileg szabályozott formák. Tehát ez is feltehetően a közeljövőben alakul ki.

Most akkor, hogyha nagyjából tisztázódott az, hogy mi az önök feladata, tehát mi az oktatásügyben felmerülő ellátási kötelezettségük, akkor következik az a kérdés, hogy tulajdonképpen ezekre a feladatokra mennyit költsön az önkormányzat, a rendelkezésére álló keretein belül. Ezt a problémát, a napokban folyó költségvetési tervezés során kell megoldaniuk, ami az önkormányzatoknál ma gyakorlatilag egy régi fajta tervezési rendszernek a továbbélését jelenti – sajnos. Ugyanis azzal, hogy a központból kiindulva, nem készültek olyan tervezési ajánlások vagy segédletek, amelyek az önök munkáját megkönnyítené, mindenki hagyományosan a régi, ráépítési költségvetési tervezést folytatja. Arra szeretném önöket bátorítani, hogy ha van még idejük, tehát belefér a helyi költségvetésről szóló önkormányzati rendelet meghozataláig tartó időbe, akkor próbálják végiggondolni ezeket az oktatási feladatokat más szempontból is. Nem úgy, hogy a ma működő intézményeknek a költségvetését újra fölépítik, tehát kiszámolják azt, hogy mennyi bérfejlesztés járna, az adott kereteken belül mennyit lehet erre még rátenni vagy valahol elvenni, hanem próbálják meg az oktatás feladatait mérlegre tenni, olyan értelemben, hogy ezt a nagy masszát, az alapfokú oktatást, az ehhez kapcsolódó feladatokat valamilyen módon részekre bontják, olyan részfeladatokra, amiknek újra ki lehet számolni a költségvetését. El lehet szakadni attól, hogy most ugyanabban az épületben, ugyanazzal a tanácsi gárdával működtetünk tovább egy intézményt, most esetleg más módon, más formában lehet ugyanazt a feladatot elvégezni.

Ez a részfeladatokra bontás tulajdonképpen azért szükséges, mert így lesz valószínű mérlegelési lehetősége az önkormányzati testületnek, így tud feladatokat előrébb sorolni vagy hátrább helyezni, egyáltalán, azt mérlegelni, hogy szükség van-e arra az oktatáson belüli feladatra, aminek persze aztán vannak költségvonzatai is. Én tudom azt, hogy ez, a részfeladatok költségszámítása, nyilván ugyanabból a logikából építkezve, alulról összegződnének ezek a költségek, tehát magyarul, újra bele kell menni abba, hogy mennyibe kerül a fűtés, mennyi a bérköltség, stb., stb. Én csak arra szeretném bátorítani önöket, hogy ne egy-egy végösszeget tárjanak az önkormányzati testület vagy az ezzel foglalkozó bizottság elé, hanem próbáljanak meg alternatívákat végiggondolni. Hogy milyen típusú alternatívák vannak, arról egy kicsit később szeretnék beszélni.

Egy költségvetési tervezésnek nemcsak a kiadások és a költségek elosztása a célja, hanem az is, hogy valamilyen módon a bevételeket is végiggondolják. Azt tudjuk az önkormányzati törvényből, hogy az ár- és díjbevétel típusú forrásokat nem lehet elvonni az intézménytől, tehát magyarul, gyakorlatilag ezeket nem is lenne érdemes beleszámítani a költségek fedezetébe. Természetesen, a működési típusú, tehát a térítési díj-jellegű bevételeket az önkormányzatnak be kell számítani, ez egyébként a nagyobb nagyságrendű összeg. Most a bevételek oldaláról ma már nem lehet csodát tenni, ezt mindenki nagyon jól tudja, az a '88-89-től tanácsokra nehezedő pénzügyi nyomás, amit mindenki látott, tulajdonképpen az ilyen típusú tartalékokat kimerítette. Tehát ahol lehetett és volt lehetőség rá, alapítványokat hoztak létre, vagy tovább pumpálták azokat a gazdálkodó szervezeteket, akiknek egyébként is csökkennek az ilyen célokra fordítható pénzei, tehát ebben az ügyben én azért nem nagyon bíztatom önöket. Egy dolgot azért kiemelnék, hogy nagyon sok szó esik az

alapítványokról, de mégis, konkrét alapítvány létrehozásába kevesen vágnak bele, bár nagyon egyszerű ennek az egész műköltetési mechanizmusa, ezt tulajdonképpen megéri ott helyben végiggondolni.

Ha nagyjából kialakult az, hogy mennyi áll rendelkezésre az egyes oktatási részfeladatokra, akkor következik az a kérdés, hogy ezeket tulajdonképpen *hogyan, milyen módon* kell és lehet *elköltetni*. Tehát azt kell végiggondolni, hogy abban az önkormányzati törvény által biztosított mozgástérben, amit én elég tágnak, nagyinak ítélek, milyen gazdálkodási, intézményi ellátási formát válasszanak. Az első gyakorlati kérdés az, hogy működjön-e tovább az iskola költségvetési szervként, vagy pedig ugyanezt az ellátási feladatot vagy ennek egy részét „adjuk ki”, lássa el az önkormányzat más formában.

Azt a költségvetési törvény szövege már tartalmazza, hogy úgynevezett nem állami szervezeteknek is jár központi költségvetésből támogatás, hogyha azok állami megbízásos feladatot látnak el. Most nem tudom, hogy az önkormányzatok településén az év kezdete előtt, tehát december 31-ig, hány ilyen egyesület vagy más forma létezett, ami jogosult erre a pénzre, azt azonban tudom, hogy a központi költségvetésben erre a pénzre, amire végül is sikerült az önkormányzati támogatásokkal azonos normákat, támogatási normákat elérni, nagyon kevés pénz áll rendelkezésre. 800 millió forint csak az, amit így a költségvetési törvény szövege szerint el lehet osztani. Azt hiszem, hogy most, ebben az évben, ez nem fog nagy változást hozni az ellátásban, talán akkor mozdul itt meg valami, hogyha ez a folyamat beindul és jövőre vagy két év múlva terjednek azok a nonprofit intézmények, amelyek átvesznek az állami vagy önkormányzati iskoláktól feladatokat. Persze, hogyha ilyen már van önkormányzatnál, akkor azt is végig kell gondolni, hogy itt azért az a 30-40 ezer forintos támogatási norma, ami a költségvetésben szerepel, nagyon kevés dologra elég. Főleg arra nem elég, hogy egy-egy ilyen egyesület elinduljon. Tehát azt lenne érdemes végiggondolni, hogy milyen indító támogatást lehet adni ezeknek a szervezeteknek, magyarul, melyik épületet vagy milyen típusú berendezést lehet átengedni az ő számukra, hiszen ezzel ők ellátási feladatot vesznek át az önkormányzattól.

Hogyha ezt a vonalat végiggondolják és nem találhatnak költségvetési szervként működtethető intézményt, akkor marad az, hogy az iskolával kell valamit kezdeniük. Itt, amikor az intézményfinanszírozási formákat próbálják kiválasztani, akkor azt a Halász Gábor által már elmondott garanciarendszert illetve szempontrendszert mindenképpen mérlegelniük kell, hogy az intézményfinanszírozás során a szakmai, pénzügyi és a helyi ellátási vagy helyi politikai szempontokat kell valamilyen módon egy szervezetbe összevonva ütköztetni hagyni. Erről, ennek a szervezeti megoldásairól nem szeretnék sokat beszélni, de ezt nagyon fontos feltételnek tartom, hiszen a pénzügyek helyi szinten soha nem tisztán csak gazdasági kérdések, itt a politika mindig jelen van.

Az eddigiekben a korábbi intézményfinanszírozási gyakorlatban bruttó finanszírozás valósult meg, tehát ahogy a tervezés alulról kiindult, beszabályozták az összes kiadást, költséget, beszabályozták a behajtandó bevételeket, és ebből szépen alulról épült föl egy tanács vagy egy ágazat, vagy egy ország költségvetése. Akkor, hogyha látjuk, hogy a központ és az önkormányzat viszonyában megváltozott a logika, nem törődik a központi költségvetés sem azzal, hogy a rendelkezésre álló támogatásokkal egy önkormányzat mit tud kezdeni, ugyanígy, ezt a logikát tovább kell

vinni, az önkormányzat és az intézmény viszonyára is. Tehát egy *nettó finanszírozási kapcsolat*ot kell kialakítani, magyarul, olyan módon kell pénzzel ellátni ezeket az intézményeket, hogy ha az önkormányzat feladatot szabott meg az intézmény számára, akkor ahhoz adjon, a lehetőségek keretein belül támogatást. Milyen módon adja oda ezt a támogatást ez is egy kérdés. Látva azt, hogy egy településen, az iskolák között milyen különbségek vannak, nyilvánvalóan nem lehet követni a normázás gyakorlatát, tehát azt, amit a központi költségvetés és az önkormányzat viszonyában alkalmaznak, bár biztos, hogy vannak olyan tételei ennek a költségvetésnek, amit el lehet, illetve el kell osztani egyformán mindenkinek. Ezek persze a kisebb tételek lesznek, hiszen nehéz megindokolni azt, hogy valahol miért több mondjuk a folyóirat-, szakmai anyag beszerzés, mint máshol, tehát ezek a kis tételek mindenképpen kimehetnek normázott módon az intézményekhez. Meggondolandó az is, hogy bérügyekben valamiféle pedagógushoz vagy tanulólétszámhoz kötött normával jusson-e el mondjuk a pénzek nagy része. Ez segíti az önkormányzat elosztói tevékenységét, hiszen így, főleg nagyobb iskolák esetében megoldható az, illetve igaz az az érvelés, hogy mindenki hasonló módon részesül az önkormányzat rendelkezésére álló forrásaiból. Ezen kívül más tételekre nehéz elképzelni már normázott támogatást, hiszen tudjuk, hogy az üzemeltetési, fenntartási kiadások, azok mindig egyediek, itt a tervezésnek is egyedinek kell lenni.

A pénz elköltésének, tehát a gazdálkodás hogyanjának a megválaszolásához tartozik az is, hogy *milyen önállóságot* kap egy intézmény, milyen *érdekeltségi* rendszerben fog működni. Ezen a téren, úgy gondolom, hogy az elmúlt tíz évben sok minden változott, bár ennek nyilván ára van, de ma már a központi szabályozás és általában a helyi gyakorlat is lehetővé teszi azt, hogy az intézmények önállóan – legalábbis bér gazdálkodásukban önállóan működjenek. A költségvetési szervek működéséről szóló jogszabályok lehetővé teszik azt, hogy a maradvány-érdekeltségű gazdálkodási rend mellett, szabadon végezzen, bár a többi feladatától elkülönítetten, eredményérdekeltségű tevékenységet is, és ami lényeges, ezekből, az innen jövő bevételeiből, hogyha azokat visszaforgatja a fő tevékenységére, akkor nem kell fizetnie vállalkozói nyereségadót, tehát magyarul, helyi szinten természetesen kivonódik ez a pénz a költségvetési újraelosztás köréből. Tehát azt hiszem ezek az ügyek, mára már, hála a régi igazgatók aktivitásának, sok helyen megoldódtak, hogy tisztázták.

Ha ezeket a típusú kérdéseket megválaszolják, tehát „rendet vágunk” a mai, szerteágazó feladatok között, megnézik azt, hogy mire költsék a pénzt, költségszámításokkal, valamilyen módon megmondják azt, hogy a rendelkezésre álló „nagy kalapból” mennyi jut, és azt, hogy a pénzt milyen módon, hogyan költsék el az önkormányzatok és az iskolák; ha erre a három kérdésre önkormányzatok ott helyben válaszokat fogalmaznak meg, akkor azt hiszem, hogy az önkormányzat és az iskola kapcsolata harmonikusabb lesz, mint az eddigiekben volt.

Egyben azt is szeretném elmondani, hogy ez a váz, tulajdonképpen csak az önkormányzat gondolkodását segítheti, hiszen a részleteket helyben kell kimunkálni. Ez a napjainkban lezajló változás egyik lényeges eleme, hogy azok a korábbi továbbképzési vagy központi fórumok, amelyek segíthettek abban, hogy az egységes rendben belül milyen, központból kiinduló új változások vannak, ezeket hogyan alkalmazza egy-egy ügyes vagy kevésbé ügyes önkormányzat, tanács vagy intézmény, ezeknek az

ideje véget ért. Tehát én úgy hiszem, hogy ebben a fölállásban, hogy összejön 5-600 ember, nehéz elmondani újdonságokat, hiszen önök az előző félévben nagyon jól megtanulták azt, hogy milyen problémákkal állnak szemben. Én azt hiszem, hogy itt mindössze arra van mód, hogy azt átlássuk, hogy más típusúak a problémák, más módon kell nekivágni annak a döntésnek, amibe önök feltehetően az elkövetkező egy hónapban belekeverülnek. És én úgy gondolom, hogy talán a délutáni szabadabb beszélgetés fog arra alkalmat adni, hogy ezeket a helyi pénzügyi megoldásokat egymás között kicseréljük, illetve mindenki olyan segítséget adjon és kapjon, ami az ő számára, és csakis az ő számára hasznos lehet.

Köszönöm.

Kozma Tamás

Az önkormányzatoknak a szakképzéssel viszonylag kevés a dolguk. Viszont kétségtelen, hogy az oktatás fő területei közül a szakképzés az, amely a legdinamikusabban fejlődik. Hasznos tehát, ha megkérdezzük, van-e, és ha van, mennyi a szerepe az önkormányzatoknak a szakképzésben. Felkérem Benedek Andrást, a Nemzeti Szakképzési Intézet főigazgatóját, hogy erről beszéljen nekünk.

Benedek András: Az önkormányzatok és a szakképzés irányítása

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Feltételezhetően, a program megismerése során többekben felvetődött, hogyan kerül a szakképzés a meglehetősen komplex problematikába. Kérdés lehet az is, hogy miképpen lehet ezt a kakukktójt kezelni akkor, amikor az önkormányzatról, az önkormányzat oktatáspolitikájáról és azokról a napi teendőkről van szó, amelyek ma kihívásként vannak jelen. Nem szeretném azt állítani sőt inkább cáfolatára vállalkozom, hogy a szakképzés fejlesztésében ma az elsők a problémák közül az önkormányzat formálódásából adódó feladatok, ugyanakkor nem lehet ezt a problematikát teljes egészében a háttérbe tolni. Még akkor sem, ha a magyar oktatási, művelődés nagyrendszerben a szakképzés egy olyan sajátos alrendszer, amely ma még mindig meglehetősen centralizált, gondoljanak a különféle szakmák országosan elismert sztenderdjeire, vagy pedig a finanszírozás és irányítás központi eszközökkel szabályozott folyamataira. Az önkormányzatok szakképzéssel kapcsolatos tevékenységének pontosítása elengedhetetlen mivel a különféle szintek között ma meglehetősen nagy interferencia mutatkozik, sőt kompetencia-zavarok is kimutathatók, ami elsősorban az iskolák számára komoly problémák forrása, a napi működést veszélyeztető jelenség.

A szakképzés esetében rengeteg speciális elem van jelen, tárgyalni e keretek között lehetetlen, ezért engedjék meg, hogy csupán a jelzések lehetőségével éljek, és megköszönve azt, hogy a Nemzeti Szakképzési Intézet részéről az oktatáskutatáshoz való kapcsolódásunkat e módon is kifejezhetem.

A jelzések három pontban foglalhatók össze. Az első: az irányítás tárgya, tartalma ma a szakképzésben milyen módon aktualizálódik? – melyek az időszzerű problémák? A második az, hogy mindez hogyan látszik az iskolából nézve, különös tekintettel az önkormányzattal való együttműködésre. Az önkormányzat keretében való működtetés nem egészen ugyanaz, mintha a szakképzést kívülről nézzük, lévén, hogy tradicionálisan nem csupán az iskolarendszerhez kötődik a magyar szakiskolai hálózat, hanem egyre inkább kötődik azokhoz a reálfolyamatokhoz, amely a munkaerőpiaci mozgásokkal mutat szinkronitást. Végül a harmadik pontban szeretném aláhúzni, sőt ez talán az általánosabb konzekvencia szintjén fogalmazható meg, lévén, hogy számosan szóltak már erről, hogy milyen módon lehet erősíteni minden centralizált jelleg ellenére a társadalmi kontrollt és részvételt, a döntések és a valós folyamatok ellenőrzésének társadalmi elemeit.

Az irányítás tartalmára, tárgyára térve ismert, hogy ma jelentős előkészületi munkálatok folynak. Erről a közvélemény valószínű jóval többet tud a közoktatási törvény előkészítése kapcsán. Kevésbé ismert ugyanakkor, hogy a szakképzés szabályozása, a szakképzési törvény előkészítése is szinkronitást mutat a közoktatási törvény előkészítésével. Bár rendkívül megosztottak ma még mind az irányítói, mind a politikai szakmai körökben a vélemények arról, hogy szükséges-e két különböző törvény. Sokakat foglalkoztató kérdés: lehet-e egységes keretbe foglalni a szakképzés és a közoktatás minden olyan változását, amely egyfelől tendenciaértéket tükröz, másfelől pedig egy új mechanizmust alakít ki. Az irányítás tartalmát illetően a mai szabályozás elsősorban azzal foglalkozik, hogy minden olyan munkakör betöltéséhez, amelyhez sztetend szakképesítés rendelhető, feltétlenül szükséges ismeretek elsajátításának folyamatát, valamint a különféle pályorientációs munkaerőpiaci szolgáltatásokat egységes keretbe foglalják.

A magyar szakképzés hagyományosan centralizált, regionálisan sem tudunk kimutatni közvetlen irányítási szinteket, ami értelemszerűen követelményeket jelent szakképző iskola és önkormányzat közötti kapcsolatban. Ugyanakkor erősebb a szakképzés munkaerőpiaci kötődése, ami lényeges oka egy szakképzési törvény bevezetésének Magyarországon.

Szintén sajátos irányítási jelentőséggel bír, hogy fel kell számolni azt a kettősséget, amely az iskolarendszeren belüli szakképesítést ma mereven elválasztja az iskolán kívüli szakképzési folyamatoktól.

Amennyiben ezt az integrációt távlatosan a törvény keretében végrehajtják, akkor értelemszerűen kibővül azoknak az igazgatási hatásköröknek, jogosítványoknak a köre, amelyek ma egyértelműen a szakképzés iskolatípusait, iskolarendszerben definiált intézményeit a tanügyigazgatáshoz rendelik. Az a kettősség, amely a tanügyigazgatást a szakképzés felől szorítja, nagyon sokszor olyan beidegződéseket, olyan mechanizmusokat működtet, amelyek ma már egy piacorientált szakképzés esetén éppen tartós funkciózavarok forrása. Talán sajátos aktualitás, hogy éppen ma fogadja el a parlament az új foglalkoztatási törvényt, s e törvényt alkalmazva Önök majd találkoznak olyan munkaerőpiaci intézményekkel, amelyek már decentralizál-

tan működnek, ami számos szolgáltatás, tevékenység esetében már szakképzési jelentőséget hordoz, így a szakképzésre gyakorolt hatásuk az elkövetkező időszakban mindenképpen érzékeltetni fogja magát.

Akkor, amikor a közoktatási törvénnyel szinkronban, a szakképzésben is megjelenik a sokszektorúság, akkor ki kell azt is mondani, hogy arra a kérdésre, hogy kié a szakképzés, ma még nem adható egyértelmű válasz.

A szakképzésben ugyanis rendkívül nehéz kizárólagos tulajdonviszonyt kialakítani, lévén a sokszektorúság mind a finanszírozásban, mind a fenntartásban, mind a működtetésben.

Mindez egy sajátos társadalmi kooperációt igényel, amelyben feltétlenül komoly szereppel bír az önkormányzat, azonban ez nem jelent számára kizárólagos szerepet.

Azért nem, mert ha a szakképzést nem csak úgy definiáljuk, hogy egy adott szakképesítés elérését, megszerzését szolgáló intézményrendszer, hanem ténylegesen munkaerő, szocializációs szereppel bír, akkor számonkérhető az intézménytől, hogy ezt mennyire képesek a munkamegosztás rendszerébe beintegrálni, mennyire képesek életpályájukat a számukra elvárt módon, pedagógiai eszközökkel megvalósítani? Nyilvánvaló, hogy a szakképzésben nem csupán az iskolai folyamatok intézményen belüli szervezése, hanem azoknak a kapcsolatoknak a kezelése is szükséges, amely már a fiatalok életbe, munkába való kilépését is elősegítik.

Különösen lényeges – és itt már áttérnék arra, hogy hogyan látható ez az irányítási tartalom az iskolák oldaláról-, hogy az önkormányzati viszonyokat, az önkormányzatok helyi politikáját szemlélve ma sajátos kettősség nyilvánul meg. Az iskola mindenkor egy sajátos helyi társadalmi érték kifejező, -összegző intézmény, s ezért nagyon sokszor a helyi társadalmi lét alapján próbálják meghatározni a szakképző intézmény hovatartozását. Péteri Gábor a finanszírozás oldaláról röviden utalt arra, hogy nem jó, hogyha csupán rövid távon próbálják az intézmények hovatartozását tisztázni, inkább azokat a távlati tendenciákat, törekvéseket is ki kellene fejezni, amelyek éppen a szakképzés jellegéből adódóan nem biztos, hogy csupán a lokalitás szintjén képesek megkötni ezeket az intézményeket. A szakmai szempontok egyértelműen amellettszólnak, hogy lássuk a szakképzést, annak intézményrendszerét, a teljes gazdaság vagy adott esetben egy regionális munkaerőpiac oldaláról is.

Szélesebb körben kevésbé ismert, hogy a szakképző intézményrendszer nagyon kis hányadban csupán 10-12 %-ában képes csak a helyi foglalkoztatási vagy munkaerőfejlesztési igényeket kielégíteni. Általában egy tágabb, regionális, esetenként még a megyék határán is túlmutató, munkaerőpiaci hatással rendelkeznek. Ebből adódóan ma Magyarországon a központi szakmai irányítás, érdekképviseleti szervezetek egyértelműen, sőt a kutatók is azt az álláspontot képviselik, hogy mivel a szakképző iskolák döntően regionális, részben országos igényeket elégítenek ki, ezért fenntartói irányításukat indokolt a regionális fővárosi önkormányzathoz kapcsolni. Akkor, amikor a törvényelőkészítés abba a fázisba jutott, hogy a különféle hatáskörök tisztázása ma már tervezet szintjén adott, akkor még változatlanul megfigyelhető az a kettősség, amelyre a tanügyigazgatás régi beidegződése, illetve a regionális érdekek megjelenésének konfliktusa jellemző. A tervezetben, amely a hatásköröket a végrehajtási utasítások szintjén, illetve az önkormányzati törvényhez kapcsolódóan regisztrálják, elsősorban azokat a hatásköröket rendelik a megyei illetve fővárosi

ipargérmesterekhez, önkormányzatokhoz, amelyek valahol a válsághárítást, intervenciót vetik fel. Ez az intervenció azt is felveti, hogy a szakképzés leglényegesebb problémája – és ezt csak zárójelben jegyzem meg az időkorlát miatt – nem csupán az önkormányzathoz való viszony, hanem az, hogy méreteiben, eddigi mechanizmusátán egy olyan gazdaságra épült, amely kicsúszik alóla. Egy olyan gazdaságra, amely jelenleg nem képes a megfelelő gyakorlati szinteket biztosítani, s így arra sem képes, hogy a megfelelő szakképzési tevékenységet a tanulóknak biztosítsa. Így most csupán azok a jogosítványok kerültek egyértelműen a megyei, fővárosi önkormányzatok kezébe, amelyek egyfelől szabályozzák, hogy miképpen adnak segítséget az iskola és a vállalat gyakorlóhelyel rendelkező, vállalatközötti együttműködés létrejöttéhez – az ma a legkritikusabb probléma –, a másik pedig, hogy intézkedéseket kezdeményezhetnek a gyakorlati oktatás keretében akkor, ha a vállalat vagy az iskola nem teljesíti azokat a kötelezettségeit, amelyet egyébként jogszabály vagy szerződés előír.

Az a döntési szint, amely a szakképző iskolák létrehozására, működtetésére vonatkozik, elvileg megengedi a helyi szinten történő döntést is, hozzá kell tennem, hogy a rövid távú érdek nagyon könnyen csapdába futhat, nevezetesen akkor, ha egy helyi társadalom az iskolát – politikai-gazdasági súlyát tekintve – olyan szakképző intézménynek tekinti amelyre szüksége van.

Ezt azonban az összehasonlítások alapján vessék össze azzal is, hogy a magyar szakképzési rendszer, az európai átlagos méreteket lényegesen meghaladó nagyságú intézményekkel rendelkezik. A mai iskolarendszerű szakképzésünk közel 700 olyan intézményben koncentrálódik, amely méreteit tekintve még a német szakképző intézmények nagyságát is meghaladja. Tehát viszonylag nagyméretű intézményeknek tekinthetők egyfelől, másfelől – és ez így evidencia, bár a finanszírozásról általában beszéltünk, de konkrétan ki kell mondani, hogy a szakképzés drága, nemcsak Magyarországon, hanem mindenütt, – ezeknek az intézményeknek a finanszírozása mindenkor jelentős gazdasági potenciált köt le, nem elfelejtve azt a tényt, hogy ezek az intézmények, amennyiben megfelelő profillal, megfelelő technostruktúrával rendelkeznek, saját jövedelemmel is rendelkeznek. Mindez azt jelenti képletesen szólva, hogy nagyon sokszor az önkormányzatot úgy kell szemlélni helyi szinten, mint egy olyan súlyemelőt, aki nagyon jól tudja, hogy komoly súlyokat kell felemelni. A szakképző intézmények pedig esetenként olyan súlynak tűnnek, amelyhez az önkormányzat bár nekigyürkőzik, mégsem képes megfelelő módon megemelni.

A szakképzés finanszírozásának átalakulása már előrevetíti egy új működési mechanizmus kialakítását. Eszerint nem csak az állam járul hozzá a szakképzéshez, azonban a helyi önkormányzatok jelenlegi gazdasági potenciálját tekintve, a közjövőben sem tekinthető dominánsnak az önkormányzati hozzájárulás. Leegyszerűsítve az 1990. éves reálfolyamatokat az állami ráfordítás mértéke mintegy 10-15 milliárd forintra becsülhető. Ez az összeg még akkor is rendkívül differenciált és eltéréseket is mutat intézménytől, szakmától függően, azonban a nemzeti-társadalmi ráfordítás nagyságát tekintve mindenképpen jelentős adatról van szó. Ugyanakkor az a ráfordítás, ami a gazdaság részéről mutatható ki, gondoljanak a Szakképzési Alapról szóló törvény által szabályozott folyamataira, az már 1990-ben is mintegy 6 milliárd forint volt. 1991-től lévén, hogy bővült a befizető gazdálkodó szervezetek köre és a bérspirál is egyértelműen hajtja fel az ilyen befizetések abszolút értékét – mintegy

8-10 milliárd forint ráfordítással számolhatunk. Ebből adódóan a szakképzés irányítási rendszerében, legyen szó regionális vagy országos szintről, nyilvánvalóan egy más típusú mechanizmus alakul ki, mint a közoktatásban. Különösen más típusú mechanizmus alakul ki azoknál a szakképző formáknál, amelyek tankötelezettségkor után (16 éves kortól) biztosítanak képzési lehetőséget, első szakképesítés megszerzését, illetve keretet adnak a regionális munkaerőpiac feszültségét levezető átképzésnek. Ebben a rendszerben, különösen az érdekegyeztetés új fórumainak megjelenése nagyon lényeges, hogy létrejön az úgynevezett Országos Képzési Tanács, amely az Érdekegyeztető Tanács munkaerőpiaci bizottságához kapcsolódik.

Így a szakképzés esetében Magyarországon először formálódik egy tripartit szervezet.

Ez hatással van a megyék szintjén is, mivel kötelező módon létre kell hozni az elkövetkező egy-két évben, a regionális, munkaerőpiaci, képzési tanácsokat. Egyre inkább nyilvánvaló, hogy a regionális szinten történő érdekegyeztetés az, amely a különféle finanszírozási csatornákat, jogosítványokat, hatásköröket képes elosztani és konkrét intézményhez rendezni. Természetesen ez a mechanizmus nem feledteti azt, hogy voltaképpen a közoktatáshoz szervesen kötődő szakképzésről van szó, mely intézménynek a domináns tevékenysége az oktatáshoz kötődik. A mai szakképzés értelemszerűen ennek megfelelően fogja az önkormányzattal kapcsolatos viszonyát kialakítani, ami azt is jelenti, hogy a tiszta profilú szakképzési intézmények regionális megyei önkormányzathoz való kötődése várható. Ugyanakkor igen csak egyes kép jellemzi a szakképzési profilok, tanfolyamok, kurzusok, szervezésével foglalkozó intézmények, valamint az önkormányzatok szakképzéssel kapcsolatos viszonyát.

Képletesen szólva bármennyire sokba kerül a szakképzés, és bármennyire rendelkezik progresszióval, lévén, hogy a nemzetközi programok, a különféle segélyek egyértelműen ide irányulnak és viszonylag gyorsabb fejlesztést, változtatást tesznek lehetővé, ugyanis azt a súlyzót, amelyen meglehetősen komoly teher az ifjúsági munkanélküliség és az aktív munkaerőpiaci politika, nos ezt az egyre nehezedő súlyzót valójában az önkormányzat akkor képes felemelni, ha egy kooperatív stratégia keretében megpróbál partnereket keresni, megpróbál a gazdaság színterén szerepet játszó szervezetekkel együttműködve a feladathoz kellően hozzáállva és megfelelő magasságban megemelni, sőt tartani is a szakképzés „súlyzóját”.

Kozma Tamás

Természetesen önkormányzat és önkormányzat között óriási különbség van a tekintetben, hogy milyen településen dolgoznak. Kistelepülések önkormányzatának a problémája távolról sem azonos azzal, akik egy nagytelepülésen, egy városban vagy a fővárosban dolgoznak.

A következő fél óra tulajdonképpen ezt a kérdést vizsgálja. Az első előadó tudományos kutatóként, egyúttal a fővárosi képviselő testület képviselőjeként jelenik meg – Sáska Géza. Utána Mester Sándor fog következni, aki általános iskolai igaz-

gatóhelyettesként, a kisebb települések iskolái és önkormányzati problémáit fogja vizsgálni. – Tehát Sáska Géza.

Sáska Géza: Önkormányzati irányítás a nagyvárosokban

Miért? Tehetik fel Önök joggal a kérdést, miben különbözhet a nagyvárosok oktatásügye bármelyik kisvárosétól. Éppen úgy jól kell tanítani itt is, ott is; a gyermeki lelkület itt is éppen olyan, mint ott, s az életkori sajátosságok mindenütt ugyanazok. Akkor hát mivégre a megkülönböztetés nagyváros, város és falu között?! A feszültségek hevességét, a konfliktusok mélységét ugyan a település nagyságától függetlenül mindenütt egyformán *érik* és ugyanúgy *élik át*, a konfliktusok természete, következképpen a megoldás módja az esetek meghatározó hányadában azonban már más kis és nagy települések között. Nem pusztán a léptékből adódik a másság, hanem elsősorban abból, hogy iskolarendszere csak a nagyobb városoknak lehet, a kisebb településeknek iskolái vannak. Mindössze ez a tény adja a magyarázatot, hogy csak a nagyvárosi problémák egyfajta megoldásáról beszélnek a továbbiakban.

Az önkormányzatok helyzete ma még meglehetősen bizonytalan. Több okból is.

Egyrészt az önkormányzatok feladatát és hatáskörét szabályozó törvény hiánya a hatalmi térben éppen úgy lebegteti az ország valamennyi önkormányzatát, mint a budapestiekét a Fővárosi törvény meg nem léte. A rögtönzések korát éljük és ebben az esetlegességektől terhelt időszakban valamennyi önkormányzatot egyaránt veszélyezteti az állam egyre növekvő ereje, ami jól érzékelhető éppen az önkormányzatok feladatát és hatáskörét szabályozó a kormánypolitikát tükröző törvény tervezetében. A 103. szakaszban például egy olyan központi állami irányítású pedagógiai intézet felállítását javasolja a korányzat, amely az ágazati szakmai kérdésekben hatósági jogokat gyakorolna valamennyi iskola fölött. Ebből a szempontból a kormányzat akarata szerint valóban nincsen semmiféle különbség nagy és kis települések között.

Másrészt pedig a állam felé fordulnak azok is, akik a hatalomnélküli hónapokban békés izolációra rendezkedtek be, Az elfajta iskola ügyeibe se a szülő, se a tanügyigazgatás, se senki be nem szólhat. Ezek az iskolák a maguk zárt világának épségét most elsősorban az önkormányzatoktól és nem az állam, ma már szinte teljesen elfeledett egységesítő erejétől féltik. Néhányan közülük a pedagógiai szakszerűségre hivatkozva inkább a központi oktatásirányítás, vagy az általa szervezett és fenntartott úgynevezett „szolgáltató” intézmény előbb utóbb óhatatalanul elbürokratizálódó „segítségét” akarja, semmint a közvetlenül velük tárgyáló önkormányzatok laikus szempontjainak követését. Amelyek között – tudjuk – gyakorta van meghökkenető nézet is. „Az önkormányzatokból minél kevesebbet, s minél többet az iskolai önállóságból” – zeng ma a jelszó, s hogy ez így is legyen, arra az újra központosító oktatási kormányzat és a mögötte sorakozó populista pedagógia ügyel. Az önkor-

mányzat-ellenesség például az oktatási törvény egy korábbi és a napokban publikált tervezetének egyszerű összevetésével kimutatható. A szakmai koncepcióból kivették az önkormányzatoknak azt a jogát, hogy a fenntartásuk alatt álló intézmények pedagógiai programját jóváhagyják. Az iskolafenntartónak, mert nem ért a pedagógiához a pénzélesen kívül semmi köze ahhoz, hogy mi folyik a saját iskolájában. Félő, ha ez a politika megerősödik, hogy az önkormányzatoknak a mások által rángatott báb szerepe jut hamarost.

Mégis, mindezek ellenére remélem, hogy az önkormányzatok maguk alakíthatják ki a maguk irányítási rendszerét, de nem mindegy, hogy miképpen, milyen logika mentén látnak az iskolai élet befolyásolásához. Azt érzékelem, hogy mostanság – durván – két egymást kizáró filozófia szerint képzelik el az önkormányzatok az új hatalmi rendszer kiépítését.

Az egyik rendkívül népszerű, gyorsan átlátható megoldás szerint az új hatalomgyakorlási módra való áttérés mindössze abból áll, hogy a „rossz” embereket el kell csapni és a helyükre „jó” embereket kell ültetni. Ugyanabbe a gondolkodásmódba tartozik az a gyakori nézet is, amely a rendszerváltást a tankönyvek egyszerű cseréjében látja: eddig „rossz” történelmet, magyart stb. tanítottak, csak most jött el az ideje, hogy végre már „jót” is oktassanak. Ezek az kidobandó tankönyvek csak a ma is az íróasztalukba kapaszkodó régi, tehát rossz embereknek tetszenek. A negyvenegynehány évig fennálló rendszer összeomlását tehát a hatalmon lévő hígvelejű és korrupt emberek okozták, s ügyes és gondos cseréjükkel a rendszerváltás teljessé tehető. Ha e gondolkodási mód hívei végig gondolják az előbbieket, rá kell jönniük, hogy a korábbi években alkalmazott irányítási rendszer megőrzése mellett szavaznak, olyanra, amely csak egy meghatározott – ma éppen elvetendőnek tekintett – értékek alapján szerveződött. A rendszer marad, az emberek mennek – ez volna a váltás. De mit érnek el vele? Riadalmat az iskola-, és a tanügyigazgatók körében, ennél nem sokkal többet.

Egy másik, sokakkal együtt magam is vallotta – az előbbiekkal logikai szinten egyenértékű – filozófia szerint az előbb vázolt út nem járható. A kiindulás is más. Itt idézek a fővárosi közgyűlés oktatási bizottságának készített oktatáspolitikai koncepció legelső alapelvéből: „Az önkormányzati nevelési, oktatási intézmények fenntartásának és működtetésének célja a fiatalok egészséges testi-lelki fejlődéshez, oktatáshoz, szakmaszerzéshez való *egyéni* jogainak és szükségleteinek közösségi erőforrásokból és az állampolgárok közös érdekeinek figyelembe vételével való biztosítása. Ennek során *elkerülhetetlen, hogy a különböző érdekek egymással ütközzenek.*” A fenti alapelvből adódóan olyan döntési mechanizmust és igazgatási rendszert kell megalkotni, amely nem a felnövekvő generációknak szánt kultúrából vezeti le a teendőket, hanem a politikaformálás új kereteinek a létrehozását tekinti célnak. Olyannak, amelyben az oktatással kapcsolatos értékek egymással békésen ütközni tudnak, a feszültségek demokratikusan feloldódhatnak. Egy képpel élve: ha jó vizet akarunk inni, akkor előbb vízvezetékéről és kanálisról kell gondoskodnunk és csak későbbben magára a vízről. Holott egész idő alatt csak a jó vízről beszélünk.

* * *

A nagyvárosokhoz, mint egészhez köthető olyan folyamatosan működő fórumokat kell létrehozni, amelyek alkalmasak arra, hogy a város egészét érintő oktatáspolitikai döntéseket érdemben meg lehessen vitatni, az oktatással kapcsolatos érdekeknek hangot lehessen adni. Legalább három ilyen fórumot célszerű felállítani a nagyobb városokban. Legalább is Budapesten erre törekszünk.

(1.) A nagyvárosok esetében nyilvánvaló, hogy az önkormányzatokról szóló törvény alapján életre hívott oktatási, kulturális stb. bizottságok a nagyvárosban megjelenő oktatási érdekek teljes körét nem képviselhetik. Még akkor is töredékesen, ha a bizottság a törvényi lehetőségekkel élve tagokat kooptált. Eddigi tapasztalatok ugyanis arra utalnak, hogy a bizottság kooptált tagjait a városi polgárság esetenként fogadja el, legitimitási problémák merülnek fel. Mindemellett a polgárság a bizottságokat alapvetően pártszempontokat tükröző politikai szervezetnek, és csupán másodsorban tekintik az oktatás érdekeit képviselő szakmai testületnek. Ezért is szükséges létrehozni egy olyan tanácsot, amely a város egészéhez köthető oktatási érdekek fóruma, amelyik rendszeresen ülészik, állást foglal városi, megyei és országos szintű oktatáspolitikai kérdésekben. Amely tehát a helyi oktatáspolitikai gyakorlásának egyik meghatározó fóruma.

Az oktatási tanács tagjai nem „nagy emberek”, hanem szervezetek képviselői, akiket a szervezetek delegálnak és visszahívhatnak. A tanácsban helyet kell kapniuk a pedagógus szakmai és érdekvédelmi szervezeteknek, a diákönkormányzatoknak, a munkáltatóknak és a meglévő szülői szervezetek tagjainak. Az azonos területet képviselő szervezetek – például a munkáltatók kerekasztala – egyeztetett véleménnyel jelentkezzenek a tanács ülésén.

Az oktatási tanács elnökét a polgármester javaslatásra a közgyűlés nevezze ki, alelnöke pedig az oktatási bizottság elnöke legyen, így a választott és a szakmai-érdekvédelmi szféra egyaránt legitimitást nyerhet.

Az oktatási tanács belső tagolódását a későbbiekben kell kidolgozni, azonban annyi már most látszik, hogy az alapfokú és a szakmai képzés problémáival foglalkozó szaktanács feállítása elkerülhetetlen.

Az oktatási tanács működése azon a feltételezésen alapul, hogy van kellő számú, a nagyváros oktatásügyének egészét, nagyobbik hányadát reprezentáló szervezet. Pedagógus szakmai és érdekvédelmi szervezet bizonyosan van, a munkáltatók érdekeit képviselő szervezetek (IPOSZ, VOSZ, GYOSZ, Gazdasági Kamara stb.) is lehet, diákönkormányzati szervezet csak elvétve. Szülői szervezet azonban leszámítva a valamilyen betegségben, illetve fogyatékoságban szenvedő gyermekek szüleinek szövetségeit a fővárosban tudtommal nincs, de más nagyvárosban azért még lehetnek. A nagyvárosok új irányítási rendszeréből fakad, hogy támogatni kell a szervezetek, különösképpen az iskolák körül ma is szerveződő szülői, esetleg vendiák szervezetek létrejöttét, amely túl azon, hogy az oktatási tanácsban képviselik az iskolák érdekeit, az iskolák jellegzetes vonásainak kialakításában és megőrzésében meghatározó szerepet játszhatnak.

(2.) A tanács az oktatás bármely kérdésével foglalkozzon, azonban ajánlatos, hogy a pedagógusok bérével ne. Célszerű intézményesen ezen a szinten is elválasztani egymástól a tanári foglalkozás szakmai és munkaügyi elemeit. A nagyvárosban működő szakszervezetekkel oktatási érdekegyeztető tanácsot ajánlatos felállítani a munkáltatónak, amely a pedagógusok élet és munkafeltételeit, bérét tárgyalja, ahol

lehet az érdekeket egyezteteni. Ez a fórum alakítja ki és működteti a béralku mechanizmusát, amelynek részeredménye lehet például egy olyan kollektív munkaszerződés kerete, amelyet a városrészek önkormányzata és az iskolák egyaránt elfogadhatnak. A fővárosban e téren is megtettük a kezdeti lépéseket.

(3.) Amennyiben a nagyváros kerületekre, vagy városrészekre tagolódik szükség van egy harmadik szervezetre is. Ebben az esetben a nagyváros egésze és a városrészi oktatási bizottságok közötti rendszeres és kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolat meglétére kívánatos alapozni a város oktatáspolitikájának egyeztetését. Az oktatási bizottságok elnökeinek konzultatív tanácsa, mint politikai testület vitathatja meg a város egészét, vagy egyes városrészi, esetleg a nagyvárossal érintkező településeket érintő oktatáspolitikákat, a helyi oktatáspolitikát, egyeztetésére itt kerülhet sor. Ez a szervezet a főváros esetében már létrejött, és az első ülésen meg-egyezés született a következő évi középfokú beiskolázás koordinálására.

Az érdekek ilyenfajta egyeztetése a nagyvárosi iskolarendszer fejlesztési irányainak kialakítására, az egymásnak feszülő érdekek kezelésére való, azonban teljes mértékben alkalmatlanok a rendszer elemeinek, az egyes iskolák munkájának ellenőrzésére és befolyásolására. Erre szolgálnak a különféle felügyeleti rendszerek és a befolyásolás olyan közvetett és közvetlen módjai, mint a tartalmi szabályozás és a finanszírozás, amelyekről e helyt nem, illetve alig eshet szó.

A legkülönbébb törvények hiánya miatt itt céltalan arról szólni, hogy a nagyvárosi önkormányzatok milyen felügyeleti rendet építsenek ki. Annyit azonban már most is lehet látni, hogy háromféle – egymástól eltérő logikájú felügyeleti rendszer fog kiépülni. Az egyik a fenntartói felügyelet, a másik a törvényességi és a harmadik pedig a szakfelügyelet.

Természetesnek tekinthető, hogy az önkormányzatok meg akarnak arról győződni, hogy a fenntartásuk alatt álló iskolákban olyan szellemben folyik-e a nevelés, amelyet maguk helyénvalónak tekintenek, továbbá az oktatás tartalma azonos-e azzal, amit az önkormányzat a maga hatáskörében választott. (Reméljük, hogy módjukban áll ezt megtenni.) Egyszóval, az önkormányzati felügyelet azt vizsgálja, hogy az iskolák elé tűzött célok mennyire teljesülnek. A törvényességi felügyelet pedig a törvények betartását ellenőrzi, a szakfelügyelet pedig az iskolákban folyó munka szakszerűségét követi.

Elvileg az volna a helyénvaló, hogy mindhárom felügyeleti rendszer egymástól szervezetileg is elkülönítve jelenjen meg, azonban nem valószínű, hogy a praxis követné az elveket: egyszerű takarékosági okokból a felügyeleti szerepeket össze fogják vonni, de nem mindegy, hogy miképpen. A törvényességi és a fenntartói felügyeletet talán egybe lehet szervezni, a szakfelügyeletet azonban semmiképp. Ellenkező esetben ugyanis a szakmai kérdések óhatatlanul hatósági jellegűekké válnak, s az iskolai élet minden rezdülése kikerülhetetlenül igazgatási problémává szürkül.

Egy korábbi Köznevelésben két gyulai igazgató levelére Andrásfalvy miniszter úr tájékoztatására hivatkozva, arról ír örömmel Szabad György úr az országgyűlés elnöke, hogy az önkormányzatok a pénzespostás szerepét fogják a jövőben betölteni. A költségvetésben megállapított összeget ugyanis *kötelesek* lesznek hiánytalanul átutalni az iskoláknak. Értem az iskolák félelmét, s mégjobban a helyzetet. Ha ez valóban így lesz a jövőben, akkor az önkormányzatok gazdálkodásának a köre igen csak szűken lesz megvonva. Az állam tehát nem normákkal fogja szabályozni az is-

kolák működését, hanem visszatér a régről ismert intézményszintű finanszírozásra. Ebben az esetben az önkormányzatok, de az iskolák szerepe igencsak hasonló lesz azzal, ami a tanácsrendszerben egyszer már megbukott. Hol van akkor a rendszer-váltás? Mi értelme nagyvárosi irányításról beszélni?

Mester Sándor: Kisebb települések oktatásirányítása

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy előadás helyett egy kis közös gondolkodásra hívjam önöket. Teszem mindezt azért, mert már az előadásom címe is meglehetősen nehezen behatárolható, valahogy így hangzik, hogy „Kisebb települések oktatásirányítása”. Kisebb településeken, ahányan vagyunk, azt hiszem, annyifélel értünk: Érthetjük egyrészt azt a 15 usque 30 ezer főt számláló kisvárost, amely felsőfokú, 3-4 középfokú és 4-5 alafokú oktatási intézménnyel rendelkezhet. Illetve kisebb településen érthetjük azt a párszáz, lelkes kisközséget is, amelyik egy iskolával rendelkezik mindösszesen.

Egy ilyen összetett település és oktatási struktúrára – ami ezeket az úgynevezett kisebb településeket jellemzi – általános recept nem adható. Ezért én hadd kérjem meg önöket arra, hogy gondoljuk végig egyrészt az elmúlt időszaknak a tapasztalatait, ami már az önkormányzatok működésére, ami már a tanács-önkormányzat közötti átmenetre volt jellemző; másrészt próbáljuk meg számba venni azokat a csapdákat, amelyek talán a közeljövőben várhatnak bennünket.

Kiindulópontként egy dolgot szeretnék leszögezni: úgy érzem, hogy várhatóan egy igen erős bizalmiválság-sorozattal kell megküzdenünk. Erről a bizalmi válságról az előttem szólók, már egy-egy részterületen beszéltek. Hadd gyűjtsem esakorba őket még egyszer.

Egyrészt úgy érzem, talán az egyik legsúlyosabb bizalmi válság az, ami az új képviselő testületek és a még meglévő, régi tanácsi apparátusok között meghúzódik. Úgy gondolom, ez mára már, ha ez a folyamat továbbhúzódik, a helyi önkormányzati munkának a működőképességét veszélyezteti.

A másik ilyen válságtűnet az én számomra, amely képviselő testületek között húzódik meg. Mire gondolok konkrétan? Valószínű, hogy nem véletlen a „kisebb települések” gyűjtőfogalom. Mindannyian ismerjük azt a szisztémát, amikor a korábbi időszakban egy vonzáskörzeti központ mintegy rátelepült, ráült, ráülhetett az öt körülvevő településekre. Úgy gondolom, hogy ha ezt a bizalmi válságot nem sikerül megoldani, akkor azokat a feladatokat, amiket az úgynevezett „kisebb településeknek”, mondjuk társulások vagy együttműködési alapon kellene ellátni, nem lesznek képesek megoldani.

A következő ilyen bizalmatlanság, egyelőre úgy érzem, hogy a helyi önkormányzatok és a megyei közgyűlés viszonyát veszi körül, közöttük húzódhat meg. Erről egyelőre túl sokat még nem tudunk, hisz a megyei közgyűlések csak a közelmúlt-

ban álltak föl. Ugyanakkor mindannyian érezzük azt a gyanakvást, amivel egyrészt a régi megyei tanácsra emlékezve, a helyi önkormányzatok, másrészt a „renitens” településekre emlékezve, a megyei önkormányzatok, egymást méregetik.

Kormányzat és önkormányzat közötti bizalmi válságról itt hadd ne beszéljek külön, hisz ez egy önálló politikai értekezés tárgyát képezné, valószínűleg nem kell alhoz hosszabb elemzés, hogy belássuk: egy eltérő típusú kormányzat-politikai irányultság, politikai – ezen belül oktatáspolitikai – koncepció, illetőleg egy attól eltérő típusú helyi önkormányzat fölállása között, meglehetősen éles bizalmi válság húzódhat – azt hiszem, húzódik is meg.

És természetesen a fenti bizalmi válságsorozatba sorolom azt is, ami az önkormányzat és az intézményei, önkormányzat és az iskolák, között meghúzódik. Valószínűleg itt is egy régebbi időszak túlélésének vagyunk tanúi, nevezetesen a korábbi tanácsi szisztéma, illetőleg az iskolai önállóság, intézményi finanszírozás körüli bizalomhiányból erednek.

Ezeknek az előrebocsátásával három területről szeretnék bővebben beszélni. Az egyik maga az az beavatkozási szisztéma, amit úgy foglalnék össze, hogy az önkormányzatok irányítási szándéka, irányítási akarata. A másik az érdekfeltarás és konfliktuskezelésnek a témaköre, a harmadik pedig azoknak a speciális problémáknak, tünetegyütteseknek a számba vétele, ami ezeket a sokat emlegetett, kisebb településeket jellemzi.

Az irányítást két aspektusból szeretném vizsgálni, egyrészt, az eddigi működésből leszfűrhető tapasztalatok oldaláról elsősorban gazdasági téren, másodsorban pedig a szakmai irányításnak a területén.

Gazdasági téren miket látok én most a legneuralgikusabb pontoknak? Az egyik, ami a kerettörvény-jellegből adódóan, valahogy így szól, hogy az „önkormányzat a normatív finanszírozáson felül is támogathatja a saját iskoláit, a saját intézményeit”. Ez a megengedő mód, azt hiszem, hogy akár el is maradhatott volna. Mindannyian tudjuk, hogy akkor, amikor az önkormányzatoknak a kommunális feladatok legalább akkora terhet jelentenek, mint az oktatási feladatok, akkor amikor az önkormányzatok elszegényedésének vagyunk a tanúi, akkor, amikor olyan alapvető lakossági problémákat kell megoldani, melyek néha esetleg a közhangulat szempontjából fontosabb prioritást jelenthetnek valóban, (de csak rövid távon!), mint a közoktatás, azt hiszem, hogy ezt a megengedő módot talán el is lehetne hagyni. Úgy gondolom, hogy ez egy olyan lehetőség, amit a törvény ugyan megfogalmazott, de az iskolák pótlólagos önkormányzati támogatásra rövid távon nem nagyon számíthatnak!

Az önkormányzat a gazdasági támogatásával ugyanakkor meghatározhat prioritásokat – sőt ezt meg is teszi, azonban egy dologról viszonylag kevés szó esik. Valószínűnek tartom, ha nem is rövid távon, de talán a ciklus utolsó éveit felé, az önkormányzat megjelenhet mint megrendelő is az iskola felé. Megrendelő két szempontból: egyrészt esetleg fölkerheti az iskolákat olyan speciális oktatási programok végrehajtására, ami önkormányzati – térségi – érdekeket jelent, másrészt pedig az iskola szabad kapacitását kívánhatja igénybe venni, amennyiben rendelkeznek ilyenekkel az iskolák. Ezért természetesnek tartom, hogy az önkormányzat fizesse meg a saját oktatási intézményeit, azokért az alapellátáson felül kér vagy kérhet. Azonban, még egyszer le kell szögezni, itt a gazdasági önállóság, gaz-

dasági finanszírozás kérdéskörét nagy mértékben behatárolja a korábbi időszakból eredtetett bizalmatlanság, és az esetleges rövid távú önkormányzati gondolkodás és „túlélési stratégia”.

A szakmai irányítást két részre szeretném bontani. Az egyik az, amiről fent már félig-meddig említést tettem, az apparátusi jellegű munkának a kezelése, annak az indítása. „Kisebb településekről” van szó, azt hiszem, az egy utópia, hogy a dolgok olyan jól fognak menni, hogy majd mindent az önkormányzat maga megold. Amit nem sikerül megoldani, arra albizottságot vagy bizottságot fog kiküldeni. Valószínűleg valamilyen típusú, valamilyen szintű apparátusra szükség lesz. Megítélésem szerint városi szinten – és itt most csak a közoktatási apparátusról beszélek – minimum két főnek a beállítására mindenképpen szükség lesz. Megbontanám a korábbi merev és mechanikus felügyeleti és ellenőrzési viszonyokat, és elképzelhetőnek tartom, hogy egy általános és egy középfokú döntéselőkészítő, végrehajtást segítő az iskolai oktatási, iskoláztatási viszonyokkal foglalkozó szakemberek beállításáról beszélhetünk. Mindemellett szükségesnek tartom, akár városban, akár községben, egy művelődésgazdaságtani szakembernek az apparátusba állítását, mozgatását, működtetését. Mindannyian tudjuk, hogy a beruházási folyamatban nem lehet mindegy, hogy mennyire „művelődési jellegű szakember” képviseli a szakmának az érdekeit, vagy mennyire csupán csak egy pusztán „csak” közigazgatási irányultságú döntések születnek.

Községek, főleg kisközségek esetében járható a társulások megoldás, ettől azonban, jelenleg félnek, inkább ódzkodnak a községek, viszont hosszú távon ez lehet az egyetlen reális mód, megoldási lehetőség. Nyilvánvaló, olyan garanciákat kell a szabályozásba beépíteni, amik nem teszik lehetővé, hogy a társulások útján létrehozott oktatásirányítási formák vagy a megbízott oktatásirányítási szakember a helyi önkormányzatok és intézmények fölé nőjön, mintegy hatóságként, „ellenőrként” működhessen a településekben, viszont azt sem tartom lehetőségnek, hogy minden kis község külön foglalkoztasson olyan szakembert, aki az önkormányzatnál az apparátusi munkát ellátja.

A szakmai irányítás másik területe, ami albizottsági: „iskolabizottsági, oktatási bizottsági, kulturális albizottsági, kulturális bizottsági” stb. szinten működik. Erre több megoldás képzelhető el, én egyetlenegy buktatóra szeretném felhívni a figyelmet, nevezetesen, hogy a törvény úgy rendelkezik, hogy az „önkormányzati bizottságnak, amennyiben az önkormányzat bizottságot állít föl, több mint a fele képviselőkből kell hogy álljon”. Nem nehéz belátni, hogy viszonylag kevés képviselővel rendelkező önkormányzatoknál – a két szélső érték, valahol az 5 és a 25 fő között mozog – meglehetősen nehéz ezt a követelményt teljesíteni. Több helyen láttam olyan megoldást, hogy fölállítottak egy kulturális bizottságot, mint önkormányzati bizottságot, 5 vagy 7 fővel mindösszesen, és ennek a bizottságnak voltak albizottságai: külön közoktatási albizottság, külön ifjúsági és sport albizottság, és külön köznevelési albizottság. Nagy gondot jelent ma a bizottsági működésnél, hogy ezek a bizottságok valahol „ingadoznak” az apparátus és a bizottsági munka között. Nagyon sok apparátusi feladatot vállalnak magukra – szerintem szükségtelenül –, és ugyanakkor esetleg elmaradnak olyan bizottsági típusú feladatok, amik a döntéselőkészítést és a visszaellenőrzést jelentik. Én bízom benne, hogy arról a hatásköri törvényről, amiről a Belügyminisztérium nyilatkozott, ha többet tudunk, talán egy

valamilyen fajta elhatárolás, valamilyen fajta tisztességesebb munkamegosztás elképzelhető lesz.

A következő kérdéskör, amiről beszélni szeretnék nagyon röviden, az pedig az érdekfeltárás és a konfliktus-kezelés. Erről az előttem szóló nagyvárosi szinten már szót ejtett, azért egy-két dolgot hadd mondjak el én is. Nem kívánok ismétetni, de egyetlenegy dolgot ajánlanék figyelmükbe: Úgy gondolom, hogy a korábbi oktatás-irányítási mechanizmus, a konfliktusok elhárítására és a konfliktusok elfojtására alakult ki. Azt hiszem, hogy a jelenlegi mechanizmusnak egy előzetes érdekfeltárásra, érdekegyeztetésre és ha konfliktussá dagad, konfliktus-kezelésre kell kiépülnie. Mik azok a várható konfliktusok, amelyek kezelését meg kell találni?

Szerintem nagyjából a következők: egyrészt egy intézményi típusú konfliktus. Ez esetben a kisebb településen meglévő intézmények közötti konfliktusról beszélhetünk. Nem nehéz azt belátni, hogy mondjuk egy jól frekvenciált városrészben fekvő iskola és egy peremkerületi iskola között milyen érdekkülféltárások, érdekkülönbségek adódhatnak, akár finanszírozási, akár beiskolázási, akár körzetesítési kérdésekben.

A következő: az intézmények és az önkormányzat közötti konfliktusok. Azt hiszem, ezt nem kell különösebben ecsetelnem, éreztük és érezzük mindannyian a saját bőrünkön. Úgy gondolom, itt a legfontosabb az lenne, hogy az intézményeket ne kényszerítsük bele egyéni csatákba – miár ahol több oktatási intézmény van –, ne kényszerítsük bele abba, hogy az igazgató vagy lobbyzás, vagy egy örök szembenállás formájában fölálljon néha kilátástalannak látszó küzdelmeket az önkormányzattal. Erre sem az önkormányzatnak, sem az intézményeknek nincs szüksége, az előzetes egyeztetési fórumait meg kell vagy meg kellene találni.

Az intézményi konfliktusforrások mellett a következő nagy források csoportját szeretem, ami a munkavállalói és munkáltatói konfliktusforrásokat jelenti. Egyrészt itt is megjelenik az intézmény és önkormányzat eltérő magatartása, másrészt a vezetés és az önkormányzat közötti, munkavállalói és munkáltatói magatartás eltérése. Ne felejtjük el, hogy az iskolaigazgató ebből a szempontból kivételes helyzetben van, hisz egyben munkáltató és egyben munkavállaló is. Meglehetősen sajátos helyzet az övé, most nem kívánok ebbe részletesen belemenni, de ezt a kérdéskört rendezni kell. Ugyanakkor megoldatlan az oktatásban dolgozók munkavállalói érdekvédelme is!

Teljesen sajátos érdekvédelmi tevékenységbe sorolom azokat a konfliktusforrásokat vagy érdekvédelmi mechanizmusokat, amelyek a környezet és az intézmény, a szülők és az intézmény, vagy fogalmazzunk kicsit tágabban: a helyi társadalom és az intézmény közötti érdekvédelmi tevékenységeket vagy érdekvédelmi tevékenységeket lennének képesek kezelni. Egy bizonyos megoldási lehetőség lehet erre az iskolaszék vagy az iskola-tanács, erre hallottunk több példát. Úgy gondolom, hogy azokkal a lépésekkel, amilyen irányba ma tart mind az önkormányzat, mind az iskola, ezt a kérdéskört – tehát sem a szülők aktívabb bekapcsolását, sem a helyi társadalom jelzésének a figyelmen kívül hagyását – nem kerülhetjük meg.

Végére hagytam, de nem utolsó sorban a tanulói és az intézményi érdekvédelmi tevékenységet vagy konfliktushelyzet kialakulását. Egy kicsit félve mondom ki azt a szót, ami az előző időszakban eléggé lejáratódott, részint azért, mert látszólag túlságosan át volt politizálva, valójában pedig mindannyian tudjuk, hogy nagyon

formális volt, ez a szó pedig a diákönkormányzatnak a szerepe. A diákönkormányzatot én két szempontból tartom nagyon fontosnak, az egyik egyrészt azoknak az érdekeknek a közvetítése, ami a gyerekek részéről, a tanulók részéről megnyilvánul az iskola felé, másrészt pedig ne felejtjük el, hogy nevelési szempontból milyen fontos szerepe van és lehet a diákönkormányzatnak, hisz ez lehet az a terep, ahol az ember a közéleti viselkedést, a közéleti szerepeket megtanulhatja, vagy legalábbis kipróbálhatja a valódi gyakorlatban. Mindenképpen fontosnak, vagy fontosabbnak tartanám még ebben a rohanó és változó időszakban is a diákönkormányzat valós működtetését.

És a végére ígértem azt a pár speciális kérdéskört, amit úgy érzem, hogy úgynevezett kisebb települési kérdéskörként kell kezelnünk a közeljövőben. Nem fontossági sorrend szerint mondom a következőket.

Az egyik, amire föl kell készülnünk, a földtulajdon-viszonyok átrendeződéséből adódó önkormányzati és oktatásirányítási feladatok. Mindaddig, amíg a külterületen vagy tanyán élőknek a feltételei nem kötődtek gazdasági szükségszerűséghez, addig egy kicsit a tanyai iskolákról beszélni, a külterületi iskolákról beszélni, bármennyire is a szívünkhöz nőtt, kissé talán „nosztalgikus, romantikus elképzelés volt”. Nem akartam senkit megbántani ezzel. Valószínűnek tartom, hogy rövid időn belül az ország egyes térségein kényszer lesz, mégpedig lakossági igény és kényszer lesz, a külterületi illetőleg a tanyai iskolák egy részének a visszaállítása. Részint azért, mert szülők költöznek oda ki, akik ott dolgoznak, részint pedig azért, mert valószínűnek tartom azt, hogy a gyerek munkaerejére kint a lakóhelyén szükség lesz. Ha ez tanya, akkor tanya, ha ez külterület, akkor külterület. Ez egy olyan probléma, amivel szereztem a ciklus végéig, az önkormányzat mindenképpen szemben fogja magát találni.

A másik kérdéskör, a tankötelezettségi törvény végrehajtása. A Nemzeti Szakképzési Intézet igazgatója arról beszélt, hogy egyre nehezebb a 14-16 éves korosztály iskoláztatása. A szakmunkásképző intézetek és a középiskolák kapui bezáródnak, a munkahelyek kapui is bezáródnak ezek előtt a gyerekek előtt. Ezek rendelkeznek egy olyan nyolc osztályos általános iskolai végzettséggel, ami ahhoz, hogy ők megjelenjenek egyrészt a munkaerőpiacon, másrészt pedig felnőttként próbáljanak megélni, azt hiszem, ehhez az a nyolc általános kevés.

A tankötelezettségi törvény kapcsán még egy dolgot szeretnék megemlíteni, kicsit talán elfelejtettnek és másodlagosnak ítéltük nagyon sokáig, és ítéljük talán még ma is a különböző dolgozók iskoláit, illetve az ifjúsági tagozatokat. Személyes tapasztalatként mondom, de ebben, többen is megerősítenek, nem leírható ez az iskolatípus a magyar oktatásban, sem alapfokon, sem középfokon. Azoknak a polgártársainknak vagy lakótársainknak egy önkormányzat területén belül, akik akár önhibájukból – van ilyen is –, akár önhibájukon kívül, nem volt módjuk arra, hogy rendes időre elvégezzék a nyolc általánost, ezt az esélyt meg kell adnunk. Mindannyian tudjuk, hogy városban még csak-csak előfordul ez a lehetőség, ugyanakkor községekben, kisebb településeken egyre többen kerülnek ismereti hátrányba.

A hetedik kérdéskör, ami érinteni fogja az iskolákat és érinteni fogja az oktatásirányítást, az a versenyhelyzet megjelenése kisebb településeken. A versenyhelyzetről két esetben beszélhetünk, egyrészt, hogyha valódi versenyhelyzet van, tehát ha több iskola versenyez egymással, a másik pedig az, ha egyáltalán nincs ver-

senyhelyzet, mert egy településen egy iskola van. Azt hiszem, hogy mind a kettő új-fajta gondolkodást igényel tőlünk pedagógusoktól, és azoktól is, akik az iskolákat irányítják.

A következő kérdéskör, amire fölhívnám a magunk figyelmét, kérve, hogy gondoljunk végig együtt, ez pedig a demokratizálódásnak az új tendenciája. Korábban, a helyi társadalomvizsgálatok bebizonyították, hogy a kisebb településeknek a hatalmi struktúrája – akár a megjelenő hatalmi struktúrája, akár a háttérben mozgó hatalmi struktúrája – viszonylag egyszerű volt, viszonylag egyszerűen leképezhető volt. A közelmúlt eseményei megmutatták, a közeljövő eseményei talán még jobban meg fogják mutatni, hogy ezen a téren is lesznek olyan jelenségek, amiket az iskolának fokozottabban figyelembe kell venni, mint eddig, vagy azért, hogy ne kerüljön légtüres térbe, (ami szintén elképzelhető egyes iskolák esetében), vagy azért, hogy azt a társadalmi erőforrást, ami körülveszi az iskolát, optimális mértékben tudja hasznosítani.

Az alapítványokról itt sokat beszéltek, hadd mondjak el én is egy nagyon rövid észrevételt ehhez. Az alapítvány, az valóban jó megoldási lehetőség egypár helyen. Sajnos egyre kevesebb helyen, és minél inkább távolodunk a központtól, minél inkább távolodunk a nagyvárosoktól, annál kevésbé megoldási lehetőség az alapítvány, az emberek teherbíró képessége miatt, és egyszerűen egy bizonyos lakosságszám alatt nem az. Itt most elsősorban a helyi alapítványokra, illetve az iskolai alapítványokra gondolok. Az alapítvány, kisebb településeken elsősorban megítélésem szerint, igazából nem működtethető forma.

És legvégül egy dolgot szeretnék még kiemelni, amit nagyon fontosnak tartanék és egységes szemléletként lenne jó talán végre kezelni, ha már olyan sokat beszélünk róla, az pedig: a közoktatásnak és a közművelődésnek valamilyen fajta összefogott, vagy egymással párhuzamos kezelése. Ezt három ok miatt szeretném kiemelni. Az egyik: ne felejtjük el azt, hogy ma már a közművelődésben is dolgoznak olyan szakemberek, akik felsőfokú végzettséggel, esetleg tanári végzettséggel rendelkeznek. Valószínű, hogy van olyan szellemi kapacitás, van olyan időbeli kapacitás, ami kihasználható és kihasználendő. Iskoláink, főleg vidéken, tanterem-gondokkal, létesítmény-gondokkal küszködnek, ugyanakkor, mikor közművelődési intézmények fölösleges helyiséggel rendelkeznek, illetve akkor rendelkeznek fölösleges helyiséggel, amikor az iskolának erre szüksége lenne. És a harmadik dolog: jelenleg még mindig egy „egységes” minisztérium irányítása alatt dolgozunk, szerintem érdemes végiggondolni azokat az erőforrásokat, amik a közművelődésben jelenleg kihasználatlanul rendelkezésére állhatnak a közoktatásnak is. Én úgy gondolom, hogy kisebb településeken ezeket érdemes mindenképpen végiggondolni. Ezek a konfliktushelyzetek, ezek a kérdéscsoportok, amiket igyekeztem összeszedni, a közeljövőben számunkra, akár oktatásirányításban dolgozunk, akár nevelőtestületben dolgozunk, megoldandó feladatokat fognak jelenteni.

Kozma Tamás

Kedves Kollégák! Kedves Vendégeink!

Eddig tartott az egyoldalú kommunikáció: amikor mi beszéltünk és önök szívesen vagy kevésbé szívesen hallgatták. Most egy kis szünet után szekciók következnek, kifejezetten azzal a szándékkal, hogy kit melyik téma érdekel közelebbről, ott szűkebb körben beszélhesék meg, és azután visszatérve ide, a plénum előtt foglalják össze, hogy mire jutottak abban a kérdésben, hova kell tartozzék, kihez kell igazodjék igazán az iskola.

Bár mindenki megkapta a szekcióüléseknek a jegyzékét, engedjék meg, hogy felhívjam ismét a figyelmet, hogy az 5. szekció a 201-es teremben fog háromnegyed 3-kor gyülekezni, ahol Liskó Ilona kolléganőnk vezeti ezt a szekciót, a szekció az igazgatókkal, a tantestületekkel, a tanárokkal, a pedagógusokkal foglalkozik. A 4-es szekció a második emeleti Dohányzóban gyűl össze, ahol Setényi János kollégánk, a képzési profilok és az iskolák spontán átalakulása iránt érdeklődők szekcióját vezeti. A 3. szekció a Hangversenyteremben, a kisvárosok és falvak intézményei iránt érdeklődőket gyűjtené össze, és Forray R. Katalin kolléganőnk vezeti a szekciót.

A 2. szekció, amely oktatásfinanszírozási kérdésekkel foglalkozik, a Zenészárvárban található majd, vezetője pedig Semjén András lesz.

Végül az 1-es szekció, a 126-os teremben található, azzal a kérdéssel foglalkozni, hogy kié is legyen az iskola, és jómagam, illetve Lukács Péter közösen fogjuk vezetni.

Tehát ismét most szünet következik, és háromnegyed háromkor a szekciók találkoznak. A szekciók vezetőit kérem, hogy legyenek olyan kedvesek ide jönni hozzám.

A szekciók vezetőinek beszámolója

Kozma Tamás

Ismét köszöntöm konferenciánk részt vevőit ezen a záró együttes megbeszélésen. A délutánt szekció munkával töltöttük. Öt szekcióban az önkormányzatok aktuális politikai problémáival, finanszírozásával, a kis városok és falvak intézményeivel, az iskolák spontán átalakulásával, a tantestületek gyakorlati kérdéseivel foglalkoztunk. Most arra kérem az egyes szekciók vezetőit, hogy foglalják össze a szekciójukban lezajlott vita fő tanulságait és a legfontosabb nyitva hagyott kérdéseket.

Az oktatáspolitikai szekciót Lukács Péter vezette.

Lukács Péter

Ebben a szekcióban azt jártuk körül, hogy mindazok a problémák, melyek úgy jelennek meg, mint hogy ki mibe szólhat bele, hogy kinevezik-e az igazgatót, hogy iskolaszék alakul egyesületként, és így tovább – ezek hatalmi harc megnyilvánulásai. Ezen lehet sajnálkozni, mégis természetesnek tekinthető. Az önkormányzat nem más, mint a hatalom valamilyen megnyilvánulása, hatalmi szerv. Az iskola, az oktatási intézmények, különösen a kisebb településeken, szintén hatalmi pozíciót jelentenek. Amikor egyfelől természetesnek tekintjük, hogy hatalmi harc folyik az iskolával kapcsolatos hatáskörök elosztásakor, másfelől az lenne a jó, ha ez a harc demokratikus formában mehetne végbe.

Kozma Tamás

A második szekció az oktatás finanszírozásával foglalkozott és Semjén András vezette.

Semjén András

A vita egyik tanulsága az volt, hogy egy rendszerváltásnak és a vitának most a finanszírozási rendszerben bekövetkezett váltásra gondolok – mindig vannak nyertesek és vesztesek. Persze a vesztesek hangosabbak. Megpróbálják artikulálni érdekeiket, és megpróbálják visszarendezni a szituációt. Ezt az új gazdasági mechanizmus kapcsán jól ismeri minden közgazdász. Az önkormányzati gondolat jó gondolat, de ahogy az önkormányzati rendszerre való áttérés a finanszírozásban történt, még távolról sem jó. Egy „finomra hangolási” folyamatnak kell megindulnia, és ehhez fontos, hogy széles információgyűjtés folyjék. Ez részben az államigazgatás feladata, de részben a tudományos kutatás tárgya is. Az önkormányzatok eltérő intézményállományt örököltek, és ezeknek az intézményeknek eltérő az „input felhasználási struktúrájuk”. Könnyen előfordulhat, hogy az önkormányzatnak van egy intézménye, amit nem ő épített, nem ő volt a megrendelője – egy rendkívül költséges, rendkívül költségesen üzemeltethető intézmény.

Ebben a támogatási rendszerben, ahol fejkvóták, normatívák alapján kapják a pénz jelentős részét, egy ilyen intézmény fenntartása ellehetetlenül. Akkor méltányos egy ilyen rendszer, ha lehetővé teszi az önkormányzatok számára, hogy változtassanak az intézményeiken. Ez az elem kimaradt mind az önkormányzati, mind a költségvetési törvényből. Nincs lehetővé téve az önkormányzatok számára, hogy az „input struktúrájukon” érdemben változtatni tudjanak miközben az ellátási felelősségüket teljesítik. Itt jelentős hézag van, amit a szabályozás módosítása során valahogy be kell tölteni.

A harmadik szekció a kis városok és falvak intézményeivel foglalkozott, és Forray Katalin vezette.

Forray R. Katalin

Három témakör köré csoportosíthatók a hozzászólások. Az intézményekért felelős kollégák az iskolák vagy az óvodák sajátos problémáit fogalmazták meg. Az intézményfenntartással kapcsolatos problémákat, a fejkvóta kicsinységével kapcsolatos problémákat. Hangsúlyosan fejeződött ki a település, illetve a lakosság hátrányos helyzete amit a fejkvóta nem kellőképpen ellensúlyoz. Hasonlóképpen az olyan települési átszerveződés, amikor megmarad egy körzeti iskola, azonban ennek a fenntartására már szintén nem elég a fejkvóta.

A másik problémacsomagot az önkormányzat és az önkormányzat oktatási bizottságainak képviselői fogalmazták meg. Hogyan szólhatnak bele az iskola ügyeibe? Volt, aki azt mondta, hogy nincs még jogkörük, nincs még hatáskörük. Mások azt mondták, hogy a finanszírozással mégis befolyásolni tudják az intézmények működését. Volt, aki arra figyelmeztetett, hogy rejtett tartalékok felhasználásával lehet segíteni az intézmények fenntartását. Volt kolléga, aki a középfokú intézmények képzési profiljainak átalakítását sürgette mezőgazdaság régióban. Mezőgazdasági képzési programok beindítását tartotta sürgetőnek, amit talán fenn tudna tartani a helyi önkormányzat.

A harmadik problematika a beleszólás. Hogyan szólhatnak bele az intézmények ügyeibe a szülők, a lakosság. Tehát, az a helyi társadalom, amely megválasztotta az önkormányzatot, amely fenntartja és üzemelteti az intézményeit. Többféle vélemény elhangzott ezzel kapcsolatban. A szülők, akár iskolaszék formájában is beleszólhatnak, bele is kell szóljanak az intézmények munkájába. Meg kell fogalmazniuk igényeiket a gyerekek nevelésével kapcsolatban és meg kell fogalmazniuk az igényeiket az oktatás színvonalával kapcsolatban. Joguk van arra, hogy normális, modern és kényszerűségtől mentes nevelésben részesüljenek a gyerekeik. Oktatás vonatkozásában pedig ahhoz van joguk a szülőknek, hogy függetlenül a településtől és saját társadalmi helyzetüktől gyerekeik, országszerte versenyképes tudás és képességek birtokába jussanak. Hogyan tudnak beilleszkedni egyes nagy méretű iskolák az esetleg megváltozó iskolai szervezetbe? Tehát egy nyolc osztályos mamutiskola hogyan tud beilleszkedni a hat plusz hatos iskolaszervezetbe?

A negyedi szekció az iskolák spontán átalakulásával foglalkozott, és Setényi János volt a vezetője.

Setényi János

Az első komolyabb vitapont az iskolaszervezet kérdése volt. A megszólalt kutatók egyhangúan bizonygatták a nyolc osztályos gimnáziumok tömeges, kampányszerű megjelenésének a veszélyeit. De volt a szekcióban olyan vélemény is, hogy az ilyen típusú elit képzésnek helye van a magyar társadalomban. Még akkor is, ha a rendszer egészében torzulásokat, károkat, feszültségeket okoz a nyolc osztályos gimnázium megjelenése. Felbukkantak a nyolc osztályos általános iskola melletti vélemények, a hat plusz hatos modell sőt szakképzési indokoltsággal tíz osztályos iskola is, mint elképzelhető alternatíva.

A második vitapont a körzethatárok kérdése volt. A konfliktus, tehát a lényeg, hogy az iskolák kötelesek kizárólag a gyerekek felvételére összpontosítani, vagy pedig minőségi szempontokat, saját pedagógiai irányt engedélyez számára a törvény. Abban maradtunk, hogy ez képlékeny dolog. Az arany középutat kellene megtalálni, de az ellátási kötelezettség nem maradhat teljesítetlenül.

A harmadik vitapont a demográfia volt. A demográfiai apály következtében az általános iskolákban pedagógus munkanélküliség fenyeget. Megfogalmazódott az óraszámcsökkentés, amivel meg lehetne őrizni pedagógus munkahelyeket. Az önkormányzatnak, ha úgy látja jónak, természetesen jogában áll elbocsátani tanárokat, és a megspórolt pénzt átcsoportosítani más szükséglet szenvedő területekre. Vita közben kiderült, hogy számos iskolaigazgató vagy pedagógus egyben a helyi oktatási bizottság tagja is. Tipikus hasadtülségről, belső vívódásról adtak számot ezek a vélemények.

A negyedik vitapont a szakképzés rendszere. Merre alakuljon át a szakképzés, mi az elképzelés? A jelenlévő kutatók közül senki sem lévén specialistája a kérdésnek, végül is egy általános konklúzióban maradtunk. Az általános képzést valamilyen formában még jobban be kell foglalni a szakképzésbe. Ezáltal az iskoláknak egy kicsit új jelleget lehet adni, és a válság iparágakból való kimenekülésüket is jobban lehet menedzselni.

Az utolsó vitapont az iskolakísérletek sorsa. Az fogalmazódott meg, hogy kell az iskolakísérletek finanszírozására egy elkülönített pénzalap. Ez legyen nyilvános, összege legyen meghatározott, úgyhogy ebből elvenni, lefaragni, eltüntetni ne lehessen. Ugyanakkor az iskolakísérletek egy korábbi rendszer tipikus termékei, amikor néhányan kaptak engedélyt arra, hogy kivételezett helyzetben, pénzügyi segítséggel kísérletet folytassanak, a többiek pedig egyenműködésre voltak kárhoztatva. Az új rendszerben remélhetőleg minden iskola a maga módján a maga nemében „iskolakísérlet” lesz.

És volt egy szekciónk, amely az igazgatók, a tantestület és a pedagógusok problémáját vitatta, és amelynek az ismertetésére Liskó Ilonát kérem föl.

Liskó Ilona

A szekcióban nagyon parázs vita bontakozott ki két kérdéskör körül. Az egyik az iskolák szakmai autonómiájának a kérdése volt. Lényegében arról volt szó, hogy az új rendszerben, mennyire valósítható majd meg egy szakmailag autonóm iskola és iskolarendszer, mint amilyen az eddigi volt. Két álláspont fogalmazódott meg. Az egyik szerint az iskolák változatlanul nem elég érettek a szakmai autonómiára. Az iskoláknak továbbra is határozott irányításra, a szabályok megszabására és határozott behatárolására van szükségük. A másik vélemény szerint, az iskolák ugyan szeretnének szakmailag autonóm módon – vagy legalábbis az eddiginél autonómabb módon – működni, de erre az ehhez szükséges infrastruktúra kialakulása és kiépíttelensége miatt még nemigen van lehetőségük. Addig nemigen lehet létrehozni alternatív tantervekkel és gazdagabb választékkal működtetett iskolákat, amíg nincs egy az iskolák hatékonyságát lemérő és szabályozó vizsgarendszer, és amíg nincsenek alternatív tantervek, taneszközök és tankönyvek, amit részben az oktatási kormányzatnak, részben pedig az általa működtetett szakmai intézményeknek kellene biztosítani. Tehát egy háttér infrastruktúrának kéne kialakulnia ahhoz, hogy az iskolák autonómiája ne maradjon szlogen a továbbiakban is ugyanúgy, mint ahogy a 85-ös törvénytől mostanáig lényegében az maradt.

A másik kérdéskör, ahol még inkább parázs volt a vita, az igazgatók és a tantestületek viszonya, illetve az igazgatók választásának a kérdése volt. Ebben lényegében három álláspont kristályosodott ki. Az egyik álláspontot önkormányzati álláspontnak is nevezhetném. Főleg az önkormányzatok képviselői adtak hangot annak, hogy nem igazán helyes ha a tantestületek döntenek lényegében, ki legyen az igazgató, az önkormányzat pedig csak mint végrehajtó a tantestületi döntéseknek megfelelően kinevezi az igazgatót.

A másik álláspont, amit főképpen pedagógusok fogalmaztak meg a következő volt. Helyes, ha a tantestületek döntenek arról, hogy ki legyen az iskola igazgatója. Mégis csak az a legfontosabb, hogy a tantestület együtt tudjon működni azzal aki az iskolát vezeti. Továbbra is ragaszkodni kéne ahhoz, hogy a tantestületnek ebbe komoly beleszólása legyen.

A harmadik álláspont szerint pedig – amely az előbbinek a változata – nem elég, hogy a tantestületnek van beleszólása. Azt a jogot is meg kell kapnia, hogy visszahívhassa azt az igazgatót, ha nem alkalmas a feladatainak az ellátására. Tehát a jelenlegi törvény által biztosítottnál még több jogot igényelne ez az álláspontja a tantestületnek.

Ezek az álláspontok érdekcsoportok szempontjait fejezik ki és nyilvánvalóan ezeknek az érdekcsoportoknak meg kell keresniük – nyilván meg is fogják találni – az érdekérvényesítés csatornáit, aminek az eredményeképpen szerencsés konszenzus teremthető.

Kozma Tamás: Zárszó

Most már csak egy maradt hátra: hogy a konferenciát összefoglaljam.

Azzal kezdtem ezt a konferenciát, hogy az iskolát ma úgy foghatjuk föl, mint amely mágneses pólusok vonzásában lebeg. Szabadsága viszonylagos. Ezt a viszonylagos szabadságot pedig éppen az biztosítja, hogy mindegyik társadalmi csoporttal nagyjából egyenlő viszonyban van. Az egész konferencián újra meg újra az fogalmazódott meg, hogy egyik vagy másik pólusnak mégis egy kicsivel több joga van az iskolák feletti felügyeletre, mégis egy kicsivel nagyobb hatása kell legyen az iskolára. Igazolva érzem tehát, hogy az iskola vezetője és tanárai gondosan kell vigyázzanak a hatalom megosztásra. Mert ha intézményesül, akkor az iskola úgy válik szabaddá, hogy az őt korlátozó, az őt korlátozó önkormányzat, állami irányítás, szülők és tanárok csoportja egymás befolyását tartják egyensúlyban. Ezt tartom a konferencia fontos elméleti eredményének.

Van ennek a konferenciának egy fontos, gyakorlati eredménye is. Kollégáim önkritikát gyakoroltak, mert nem voltak eléggé gyakorlatiasak előadásaik és konzultációik során.

Én nem gyakorlok önkritikát. Ez a konferencia éppen azt adta, amit adni szándékoztam. Eszünk ágában sem volt praktikus tanácsokkal szolgálni. Nem is ígértük, de nem is tehattük volna. És nem véletlen, hogy a tárcák nem jelentek meg, hiszen nincs mondanivalójuk. Azért nincs mondanivalójuk, mert egy fejlődés elején vagyunk, és célunk nem kioktatás volt, hanem együttes gondolkodás.

A praktikus kérdések, amelyeket a szekciókban volt szerencsém végighallgatni, vagy egyszerű tájékozatlanságból fakadtak, és mindenkinek a szomszédja könnyedén válaszolt. Vagy abból az általános bizonytalanságból, amely mindnyájunkat elfog, mert nincs közoktatási törvény, nincs szakképzési törvény, nincs felsőoktatási törvény, és még egy sereg más törvény nincs. Nem beszélve az intézmények költségvetéséről, ami szinten nincs, és nem beszélve az állami költségvetésről, ami olyan, amilyen. Ebben a helyzetben egyetlen dolgot tehetünk: komolyan elgondolkodunk azon, hogy mit lehet egyáltalán csinálni, és miről derült már ki, hogy nem érdemes csinálni. Ezt az általános tanácstalanságot tartom a konferencia gyakorlati üzenetének. Hogy tudniillik nem kell szégyellni egymás előtt, hogy tanácstalanok vagyunk. Viszont keresniük kell közösen a válaszokat azokra a kérdésekre, amelyek a konferencián fogalmazódtak meg.

Hogyan lehet kapcsolatot tartani egymással a jövőben?

Igyekszünk mindenkivel a továbbiakban kapcsolatot keresni. Megpróbáljuk informálni azt, aki visszajelez, és fölveszi velünk a kontaktust. A nevek és címek nyilván vannak tartva. Amit az Oktatókutató Intézet ebben az átalakuló irányítási rendszerben nyújtani tud, – elméleti megfontolásokat, gyakorlati ismereteket – szívesen bocsátja rendelkezésre. Csak egy feltételünk van. Nem az, hogy fizessenek érte hanem, hogy önök is bocsássák rendelkezésre a saját tapasztalataikat. Csak ilyen kölcsönös tanulási folyamatból fog kialakulni olyan törvénykezés, szakértői munka, végrehajtás, amely magasabb szintre emeli az iskolák irányítását.

Végül szeretnék köszönetet mondani azoknak, akik megjelentek, és kérdéseikkel, türelmetlenségükkel és türelmükkel támogatták a munkánkat.

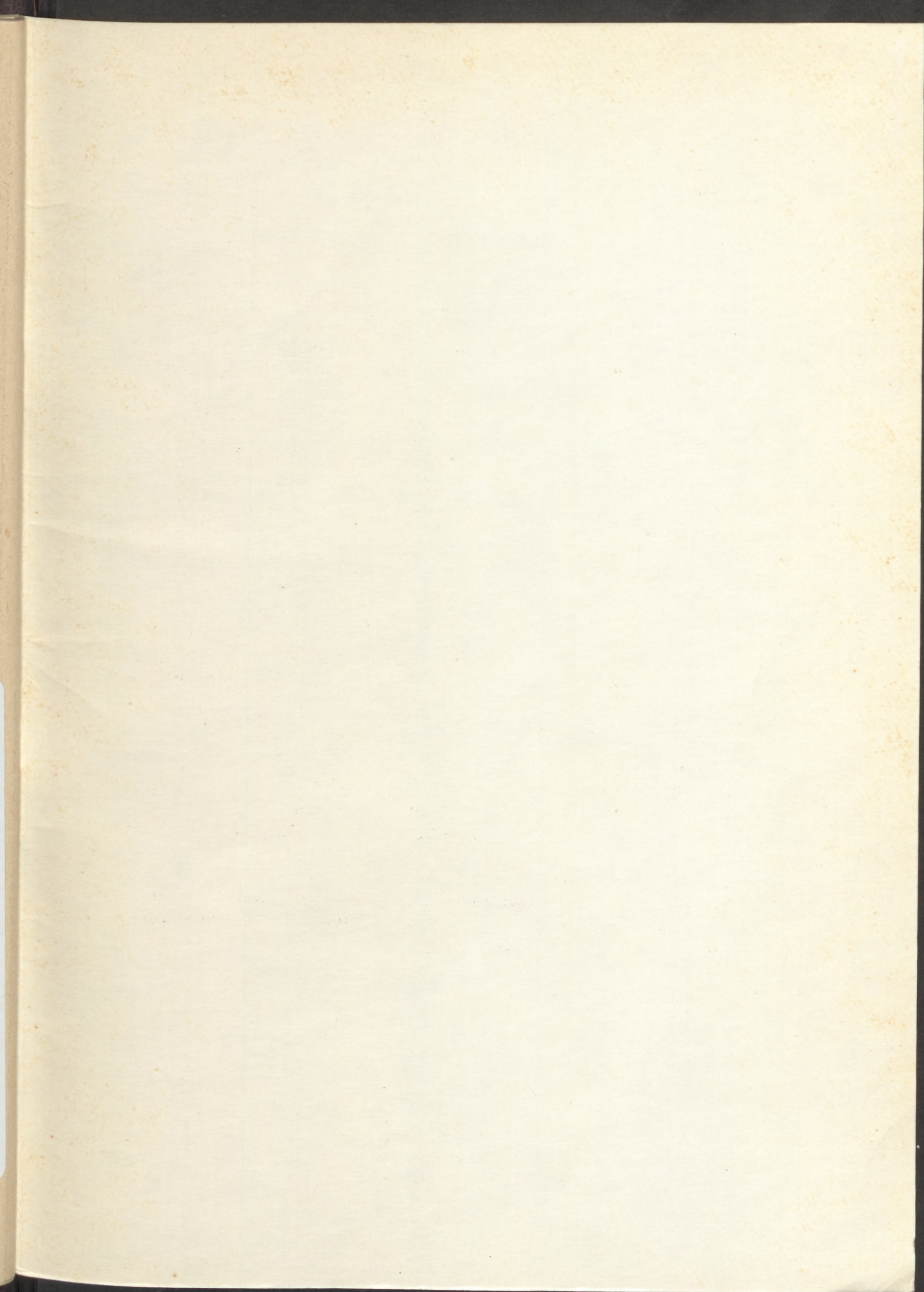
Köszönet illeti azokat a kollégákat, akik munkájukat félbeszakítva munkaidejüket nem kímélve szekciót vezettek, előadást tartottak, informálták önöket.

Végül szeretném elmondani, mekkora munkát végeztek intézetünk szervezői, akiket nem tetszettek látni, vagy csak epizodikusan.

A szervezést és a lebonyolítást külön megbízás nélkül, egyszerűen végezték. Néhány fiatal kolléganőnk heteket dolgozott azon, hogy önök jól érezhessék magukat. Nem fognak megjelenni a színen, nem fognak virágcsokrot kapni, nem fognak tapsot kapni. Szeretném, ha mégis tudnák, mindnyájan hálásak vagyunk, mert nagy és eredményes munkát végeztek.

Ezzel az Oktatókutató Intézet V. országos konferenciáját bezárom.

Ára: 60,- Ft

Megjelent:

- 125 Költségvetési reform és az oktatás finanszírozása (Az 1989 június 7-én Budapesten megtartott tudományos konferencia anyaga.) Szerk.: Lukács Péter
- 126 Bessenyei István: Nyugat-Európai oktatáspolitikai tendenciák
- 127 Halász Gábor: A tanügyigazgatás jövője
- 128 Beszélgetések a tanterv- és tankönyvpolitikáról. Szerk.: Lukács Péter
- 129 Farkas Péter: Az állami gondozottak szakképzésének kiterjesztése
- 130 Furray R. Katalin: Az iskolakörzetesítés alulnézetben (Lajosmizse, 1988.)
- 131 Szilágyi Klára - Gódor András: Továbbtanulási esélyek Dányban
- 132 Benke Magdolna - Furray R. Katalin - Kozma Tamás: Adatok és elgondolások az oktatás fejlesztési koncepciójához
- 133 Kozma Tamás: A felsőoktatás fejlesztése: regionális megközelítésben
- 134 Forintos György - Molnár Gyula: A pedagógusok kultúráközvetítő tevékenysége az intézményi és a társadalmi környezet háttérében
- 135 Csak reformot ne... (Az 1989 szeptember 28-án Budapesten megtartott tudományos konferencia anyaga.) Szerk.: Halász Gábor
- 136 Setényi János: Egyenlőségelvű oktatáspolitikák
- 137 Szabó László Tamás - Horváth Zsuzsanna: Menekülés és iskolai beilleszkedés
- 138 Setényi János: A svéd modell: mítosz és valóság
- 139 Surányi Bálint: A „dolláros képzés” első néhány évéről a magyar egyetemeken
- 140 Javaslát új pedagógus-bérendszert kialakítására. Összeállította: Lukács Péter
- 141 Alternatív iskolák és mozgalmak (Az 1990 március 14-én Budapesten megtartott tudományos konferencia anyaga.) Szerk.: Lukács Péter
- 142 Lukács Péter - Sáska Géza - Setényi János: A Fővárosi Önkormányzat oktatáspolitikai koncepciójához
- 143 Liskó Ilona: Iskolavezetési stratégiák
- 144 Kozma Tamás: Döntéshozó csoportok a magyar felsőoktatásban
- 145 Furray R. Katalin: Az iskolakörzetesítések rövid története
- 146 Mezőgazdasági tulajdonviszonyok változása és a szakképzés. Szerk.: Furray R. Katalin
- 147 Halász Gábor: Iskola kontra önkormányzat
- 148 Falusi iskolák szerepe és arca (Esettanulmányok) Szerk.: Furray R. Katalin
- 149 Balogh Mildós - Csécsi Béla: Az iskolák finanszírozása tegnap, ma, holnap
- 150 Furray R. Katalin: A nemzetiségi oktatás szerepe a falusi iskolák visszaállításában